

ივერია

უასი ნომრისა 10 კაპიტი

საქართველოს
საზოგადოებრივი
საბჭოთაო
საბჭოთაო
საბჭოთაო
საბჭოთაო

№ 3

კვირა, 19 მარტი

ყოველკვირეული გაზეთი

უასი წლის დამლევამდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. 1877—1906 ადრესი: ცუთილისი, ფრეილინის ქ., №5. ცუელფ. № 922.

სარჩამი:—პარტიული „სიწმინდე“, ფ. გოგინიშვილისა.—ქალაქის პირველდაწყებითი სკოლები და მათი მახლობელი მომავალი, დამოუკიდებელია, — მიზაძევა, ლექსი ავაკისა.—კამათი ზეტონოზის გამო, კ. ა.სა.—რუსეთის საფინანსო გაჭირვება და სათათბირო, ს. კ.—სა.—გაკვრით, მეთვალყურისა.—იუმორი ქართველების ცხოვრებაში, არტურ ლესტისა.—სიკვდილით დასჯა, რ.—ლისა.—ქარიშხალი, სე. ყიფიანისა.

პარტიული „სიწმინდე“

მთელ ქართველ ერის საზოგადოებრივად მოქმედ ძალთა ზნეობრივ-გონებრივი მდგომარეობა და პრაქტიკული საქმიანობა დღეს ისეთი ხასიათისაა, რომ მას შესაფერად გამოხატავს ერთი რუსული სიტყვა—разрывъ. ეს სიტყვა ქართულად დაახლოვებით ნიშნავს დაქსაქსულობას, შეუთანხმებლობას ანუ, უფრო დაბიურად, ალთა-ბალთობას. მართალია, ტაქტიკური ალთა-ბალთობა ჩვენში მიანცა და მიანც ახალი ემბავი არაა, მაგრამ განსაკუთრებით ამ უკანასკნელ დროს იგი ისე თვალსაჩინო შეიქმნა, რომ დღეს ყველასთვის ცხადი და აშკარაა. ჩვენგური პარტიები სექტებს ემსგავსებიან და ერთმანეთის წინააღმდეგ ომობენ მაშინაც კი, როცა მათივე ინტერესი მოითხოვს ერთმანეთთან შეთანხმებას და სოლიდარულ საქმიანობას. ამის დამამტკიცებელი მაგალითები ბლომად იყა ახლობელ წარსულში და ბლომად მოიპოვება დღევანდელ ცხოვრებაშიაც.

ავიღათ, მაგალითად, სახელმწიფო სათათბირო და ახლანდელი არჩევნები. ვინც მიუდგომელად უყურებს და წინასწარ განზრახვის გავლენით არ არკვევს რუსეთის დღევანდელ მდგომარეობას, მისთვის ცხადი უნდა იყოს, რომ რუსეთში დღეს არა თუ დემოკრატიულ რესპუბლიკის დასაწყებობად, არამედ დემოკრატიულ მონარქიის დასამყარებლადაც კი საკმაო რეალური ძალა არ მოიპოვება. შეიარაღებულ აჯანყების მოსახდენად რევოლუციონურ პარტიებს არ ჰყავთ თავის მხარზე არა თუ მთელი ძლიერი საზოგადოებრივი კლასები (ბურჟუაზია და მემამულეები), რომლებიც თავის მდგომარეობით და მისწრაფებით წინააღმდეგნი არიან აჯანყებისა, არამედ არ ჰყავთ სრულად ის ელემენტებიც კი, რომელნიც, თავის ინტერესების მიხედვით, უუკველად მომხრე უნდა იყვნენ რევოლუციისა. პროლეტარიატისა და გლეხობის მხოლოდ მცირე ნაწილი არის ვათვითნობიერებული და რევოლუციისთვის მომზადებული. მთავრობა კი განაგებს მის მორჩილ აუარებელ სამხედრო ძალას, რომელსაც რევოლუციონურ ბრძოლის დროს საქმე ექმნება სახელმწიფოს მცხოვრებთა არა დიდძალ უმრავლესობასთან, არამედ მისთვის სრულიად უმნიშვნელო უმცირესობასთან. ცხადია, ასეთ გარემოებაში ნაყოფიერი აჯანყება ვერ დაიწყება და, მაშასადამე, რუსეთის პირველ კონსტიტუციის დაწერა და დაკანონება წილიად ხედება არა რევო-

ლუციში გამარჯვებულ ხალხს, არამედ იმ დამახინჯებულ „პარლამენტს“, რომელიც რევოლუციონურ მოძრაობის შიშით ბიუროკრატიაში გამოაცხო და სახელად სახელმწიფო სათათბირო უწოდა. ყველამ კარგად იცის, რომ, დაწესებულ საარჩევნო უფლების მეოხებით, ეს „ხალხის წარმომადგენლობა“ ნამდვილად დიდ ცენზიანთა წარმომადგენელია და ამგვარად იქიდან თავიდანვე გამოდენილია დიდი ნაწილი დემოკრატიისა. ცხადია, ასეთი სათათბირო ვერც დამფუძნებელ კრებად გადაიქცევა და ვერც დემოკრატიულ კონსტიტუციას განახორციელებს. მთავარი პოლიტიკური საკითხი რუსეთის პირველ პარლამენტისა იქნება მხოლოდ შემდეგი: რუსეთის კონსტიტუცია ისეთი „ზომიერ—ლიბერალური“ უნდა იქმნეს, როგორც, მაგალითად, პრუსიისაა, თუ ცოტათი იმაზე უფრო დემოკრატიული. ამ საკითხის ასე თუ ისე გადაწყვეტა და კონსტიტუციის ელფერის ბედ-იღბალი სათათბიროს წევრების პარტიულ ძალთა განწყობილებებზე არის დამოკიდებული. რაც უფრო ძლიერი იქნება მასში, რიცხვით თუ გონებრივ-ზნეობრივ ძალით, დემოკრატიული პარტიები, მით უფრო მეტი იმედი არის, რომ სახელმწიფოს კონსტიტუციაში დემოკრატიული პრინციპები იქნება შეტანილი.

რა ტაქტიკას უნდა ადგენ ასეთ გარემოებაში დემოკრატიული პარტიები არჩევნების დროს? ცხადია, უნდა ადგენდნენ სამოქმედოდ ერთ კავშირს და ცდილობდნენ, არჩევნებში ერთმანეთის კანდიდატებს მოუპოვონ გამარჯვება. ხდება ამის მსგავსი რამ ჩვენში? ეკრიბებიან სხვა და სხვა პარტიების წარმომადგენელნი ერთად და ცდილობენ ამ კონკრეტულ საქმისთვის შეთანხმებულ მოქმედების გეგმის შემუშავებას?

აბა რას ბრძანებთ! ეს ხომ „კლასობრივ ბრძოლისა“ და „პარტიულ სიწმინდის“ წინააღმდეგი იქნება! თითოეულს ჰგონია, რომ მხოლოდ თავისი ძალღონით შესძლებს იმ ტენზიების განხორციელებას, რომლებიც მას თავის პროგრამაში უწერია, და ამიტომ არა თუ საჭიროდ, პირდაპირ მივებლად მიიჩნია სხვებთან შეთანხმება და თავის პროგრამის ამ თუ იმ ნაწილის განსახორციელებლად მოკავშირეების გაჩენა. ფედერალისტები და ნაწილი სოციალდემოკრატებისა სულ გაებუტნენ სათათბიროს და ამით ღურნოვოს დიდი უსიამოვნება მიაცენეს, ხოლო სოციალდემოკრატთა მეორე ნაწილი მართა პარტიულ „საავტაცო მიზნით“ იღებს არჩევნებში მონაწილეობას. და მათ სჯერათ, რომ ასეთი ტაქტიკით სარგებლობას აძლევენ დემოკრატიას.

უბედურება ის არის, რომ ქართველ „პოლიტიკოსებზე“ მწარე გამოცდილებასაც არ აქვს გავლენა. ამ ორიოდ თავის წინად, მაგალითად, როცა სარევოლუციო მოძრაობა იყო გაჩაღებული, როცა ამ მოძრაობაში ყველა ოპოზიციონურ

ელემენტებს უნდა მოეყარათ თავი, ბიორაკრატია დაესუსტებიათ და ბურჟუაზიულ რევოლუციისთვის გამარჯვება მოეპოვებიათ, ჩვენებურ სოციალდემოკრატიის ბრძენ იდეოლოგებმა „პროლეტარიატის თვითმპყრობელობის“ დროშა აფრიალეს და კრებებზე ბურჟუებს „განადგურებას“ ჰპირდებოდნენ. საქალაქო საბჭოებში ზათი წარმომადგენლები ბურჟუებს პირში ეუბნებოდნენ: „ბიუროკრატის სისხლს თქვენნი სისხლიც უნდა შეეფრთოთო“, და ამას სჩადიდებდნენ სწორედ იმ დროს, როცა იმ ბურჟუების დახმარება დემოკრატიის საქმის გასამარჯვებლად აუცილებლად საჭირო და სასარგებლო იყო. მაშინ, როცა მიზნის განახორციელებლად საჭირო იყო შეერუება და ყველა ძალების გამოყენება, ისინი დაქსაქსვის ტაქტიკას დაადგენენ და პოლიტიკურ რევოლუციის თანამგრძობ კლასებს ნამესტნიკის ადმინისტრაცია მოანატრეს. ჩვენში, სადაც პროლეტარათა რიცხვი მთელი ხალხის მეოცედ ნაწილსაც კი არ შეადგენს, „პროლეტარიატის თვითმპყრობელობის“ დროშა, იმ ბრძენ პოლიტიკოსების აზრით, საერთოდ დროშად უნდა გამხდარიყო და მის გარშემო მთელი ხალხი უნდა შეკრებილიყო.

იშვარსავე ანგარიშზე არის არსებითად აგებული ახლანდელ არჩევნებისთვის შეთანხმების უარყოფი ტაქტიკაც. იგი შედეგა პარტულ სექტანტობისა, რომელიც საზოგადოდ უარყოფს სხვა პარტიასთან შეთანხმების რაიმე მიზნის მისაღწევად და სთვლის მას სამარცხვინო „კომპრომისად“ და დასაგომბ „ოპორტუნისმად“.

მაგრამ უნდა ვიფიქროთ, რომ ჩვენებური პარტიები ამგვარ სექტანტობის ფაზის როდისმე ვასცილდებიან. ეს მით უფრო საფიქრებელია, რომ ვეროპაში მსგავს პარტიებს დიდი ხანია გავლილი აქვთ ამგვარი ხანა და იქაურ პოლიტიკურ ცხოვრებაში დღეს პარტიული „კომპრომისები“ ანუ ახლობელ პარტიების შეთანხმება განსაზღვრულ ახლობელ მიზნის განახორციელებლად ჩვეულებრივ მოვლენადაა გადაქცეული.

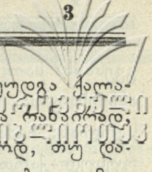
მაგალითად, გერმანელი სოციალდემოკრატი ელ. ბერნშტეინი სწერს ამ საგნის შესახებ შემდეგს (Neue Zeit, XV. Jahrg. ტ. I, გვ. 516 და შემდ): „ჩვეულებრივ ამბობენ, — კომპრომისები მავნებელია პარტიისთვის, რადგან მათი მეოხებით ჰქრება საჭირო განსხვავება პარტიებს შორის და ამგვარად კომპრომისები ვნებს პარტიულ გარკვეულობას და ასუსტებს პარტიის მებრძოლ ძალასო. მაგრამ ისინი, ვინც ასე ფიქრობენ, ერთმანეთში ურევენ — ჯერ ერთი — ძალის დახარჯვას და მის ნაყოფიერობას: შეიძლება ძალა მეტად ბევრი დაიხარჯოს, ხოლო ნაყოფი მისი კი ძალიან მცირე იყოს, და შეიძლება, პირიქით, ცოტა ძალა დაიხარჯოს და შედეგი კი ამ ძალის დახარჯვისა ძალიან დიდი იყოს; მეორე, — ერთმანეთში ურევენ აგრეთვე პრინციპებისა და მოქმედების კომპრომისებს. კომპრომისი პრინციპებში მართლაც სახიფათოა, ხოლო კომპრომისი მოქმედებაში მხოლოდ განსაზღვრულ პირობებში შეიძლება იქმნეს სახიფათო. პარტია რაც უფრო უზრუნველყოფილია პირველგვარ კომპრომისისაგან, მით უფრო თავისუფლად შეუძლიან მას მოიმოქმედოს მეორეგვარი კომპრომისები. პარტია მთლიანი და მტკიცე უნდა იყოს თავის მიზნისა და ხასიათის მხრივ, მაგრამ ბრძოლაში კავშირის უარყოფა რაღაც შაბლონისა, ფრაზისა თუ თავმოყვარეობის გულისთვის მოასწავებს უდღეს შეცდომას, — მოვალეობის დაწვივებას, პარტიის ინტერესების დალატს.

„ამ განყენებულ დასკვნის დამტკიცება და გაშუქება შეიძლება კონკრეტულ მაგალითებითაც.“

„მეცხრამეტე საუკუნის დამდეგს ინგლისში იყო დიდი მოძრაობა პროლეტარიატისა, რომელსაც სახელად ჩარტისტთა მოძრაობა ეწოდება. ჩარტისტების მიზანი იყო სოციალისტური საზოგადოებრივი წესწყობილება, ხოლო მათი ბრძოლის უახლობელეს მიზანს შეადგენდა დემოკრატია ანუ საყოველთაო საარჩევნო უფლება. როგორც ყველამ ვიცით, ეს დიდი მოძრაობა, რომელშიაც მრავალი ნიქიერი და თავდადებული მებრძოლი იყო შებმული, ჩაქტრა ისე, რომ ვერც ერთი თავისი მისწრაფება ვერ განახორციელო. რატომ? იქნება ჩარტისტების პარტია საკმაოდ არ იცავდა თავის პრინციპების სიწმინდეს, იქნება იგი ოპორტუნისმის დამღუპველ ვხას ადგა და სხვა პარტიებს კომპრომისებით უკავშირდებოდა? მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ არაფერი ამის მსგავსი არა ყოფილა რა, — პირიქით, ჩარტისტთა პარტიის ტაქტიკა პირდაპირ კომპრომისების წინააღმდეგ იყო მიმართული. ჩარტისტები არც ერთ პარტიას ისე ენერგიულად არ ებრძოდნენ, როგორც ლიბერალების პარტიას. ისინი მუდამ გულმოდგინედ „სწმინდდნენ“ თავის დასს, — იმ ელემენტებს, რომელნიც ლიბერალებთან კავშირის შეიკრას თანაუგრძნობდნენ, დაუზოგველად აძევებდნენ თავის წრისად, მაგრამ ამგვარმა „წმინდამ“ არა თუ გამაგრა მოძრაობა, არამედ დაასუსტა მისი ძალა და ბოლოს „განწმინდილმა“ მოძრაობამ ისეთი კრაზი განიცადა, ისე ჩაიფუშა, რომ დღეს წარმოდგენაც კი გვიძნელდება. შემდეგ მუშათა ნაწილმა კავშირი შექკრა ბურჟუაზიის მემარცხენ ნაწილთან. როგორც უნდა დავაფასოთ ეს კავშირი, ერთი რამ მაინც ცხადია, რომ მისი პრაქტიკული შედეგი იყო პირველი მოძრაობა საარჩევნო სისტემის რეფორმის მოსახდენად. 1867 წელს საარჩევნო უფლება მიიღო ქალაქის მუშათა ნაწილმა, ხოლო 1884 წელს ეს უფლება ქალაქისა და სოფლის მუშების უფრო ფართო წრეს მიენიჭა. მართალია, 1867 წლის რეფორმა ღირაელის კონსერვატიული სამინისტრომ გაატარა, მაგრამ ნამდვილად ეს იყო საქმე პარლამენტისა, რომლის უმრავლესობას ლიბერალები შეადგენდნენ. იმ ორგანიზაციას, რომელშიაც შეერთდნენ მუშები და ბურჟუაზიული რადიკალები საპარლამენტო რეფორმისთვის საავიტაციოდ, რეფორმის ლიგა ერქვა სახელად. მის აღმასრულებელ კომიტეტში იყვნენ ინტერნაციონალის გენერალურ საბჭოს ზოგიერთი წევრებიც, რასაც თვითონ მარქსი სასახელოდაც სთვლიდა. ამის გამო მუშების გავლენა პარლამენტზე შესამჩნავად გადიდა...“

„იმის დასამტკიცებლად, რომ კავშირის საშუალებით შეიძლება ძალა დაზოგვილ იქმნეს ან გადიდდეს, ხოლო განცალკევების ტაქტიკით — გაიფლანგოს, დასუსტდეს, — კარგი მაგალითია ლონდონის საგრაფო საბჭოს ისტორიაც... მაგრამ ინგლისში წასვლაც არაა საჭირო, რათა დავრწმუნდეთ, რომ სოციალისტურ მოძრაობისათვის კომპრომისი არივითარ ხიფათს არ წარმოადგენს. გერმანიის სოციალდემოკრატიის შესახებაც შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მას აკვანშივე თან დაჰყვა კომპრომისი. პარტიას არჩვენებში არა ერთხელ დაუქერია მხარი ბურჟუაზიულ დემოკრატებისთვის, მაგრამ ამით მას არა წახდენია რა...“

„კავშირის უარყოფის ქადაგება ხშირად შედეგია ყალბ თავმოყვარეობის ან აზროვნობის სიზარმაცისა. ასეთ უარყოფისთვის საკმარისია რომელიმე გაცვეთილ საბრძოლველ ფრაზის გაზვიარება, მაშინ როდესაც კომპრომისის პოლიტიკა

მოითხოვს ნამდვილ ურთიერთობათა დაწვრილებით შესწავლას. ნამდვილ ცხოვრების ისეთ მიუტევებელ უცოდნელობას, რეალურ ძალთა განწყობილების ისე ყალბად წარმოდგენას ჩვენ არსად არ ვხედავთ ხოლმე, როგორ „შეურიგებელთა“ „ჩვენებსა“ და ნაწერებში. ამბობენ: პარტია მხოლოდ მაშინ ანხორციელებს სოციალიზმის იდეალს, როცა თავს დროშას ატარებს. შეიძლება ეს ფრაზა შევატრიალოთ და მისი აზრი მაინც არ შეიცვლება. რას ნიშნავს ეს გაცვეთილი ფრაზა, რომელსაც ხშირად იმეორებენ? ერთ თავის დრამაში იბსენს დახატული ჰყავს ერთი კაცი, რომლის სპეციალობას შეადგენს ის, რომ მას მალა უჭირავს „იდეის დროშა.“ იგი ბევრს დარბის, მაგრამ საქმეს კი ძალიან ცოტას აკეთებს. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ისე დამქანცველი არაფერი არაა, როგორც უსაგებლოდ ფრიალი „იდეის დროშისა.“

შენაშენა ჩვენებურ სოციალდემოკრატიისთვის. ეს სტრიქონები ბერნშტეინმა დასწერა იმ დროს, როცა „რევოიონიზმის“ არა ეცხობა რა და ყოველ მის ნაწერს „თვით შეურიგებელი“ კაუტსკიც ყველაფერში ეთანხმებოდა. მიუხედავად ამისა, მე დარწმუნებული ვარ, რომ ამ წერილში გატარებული „ერესი“ ჩვენს საციალდემოკრატიებს სადღერდელს აუშლის და ლანძღვა-გინების გულისთვის თავს მოახსნეინებს. მათ ბლომად ჰყავთ „ელვის“ „თავუნას“ მსგავსი ქვეწარმავალნი, რომელნიც სამიჯნობების სორაობში იღებენ ზრდილობის გაცვეთილებს და შემდეგ „ელვის“ ფურცლებზე ჰყრიან დაკაკლულად. მაგრამ მე ამგვარ სურნელოვანებას ვერ მივუახლოვდები და ისევ „ელვის“ რედაქციას დაეულოცავ სახსებით. ეტყობა, „ლომებს“ ხორცის შოვნა უჭირთ, როცა თავების ამგვარ „ნაწარმოებით“ იკვებებიან...

— Bon appetit!...

ფ. გავაჩაიშვალი.

მალაქის პირველდაწყებითი სკოლაში და მათი მსწავლეები

მიკითხველს, უთუოდ, ესსამება, რომ შარშან, როდესაც სხვა მრავალ საკითხთა შორის განმათავისუფლებელ მოძრაობის ტალღამ სასკოლო საკითხიც დღიურ ვარამად დასახა და ხალხმა მოითხოვა სწავლება სამშობლო ენაზედ ყოფილიყო, კავკასიის ნამესტნიკმა ბრძანება გამოსცა, რომ აღნიშნული სკოლები ეროვნების მიხედვით დაეყოთ და ყველასათვის: ქართველისთვისაც, სომხისთვისაც, თათრისთვისაც და რუსისთვისაც ისე მოეწყობა სწავლების საქმე, რომ არავის მათანს დაბრძნებულად და დავიწყებულად არ ეგარძნო თავი და ელემენტალური სახედაგაგო მოთხოვნილება და სამართლიანობაც დაეცვათ ვითომ. მოკლედ რომ ვთქვათ, გადასწყვიტეს ძველი ტიპი ადგილობრივის სკოლებისა (ТУЗЕМНЫХ ШКОЛЬ) ისევე შემოეღოთ.

დღი არ იყო, მართალია, ეს მოწყალეების სახით მოვლინებული ნახევარ-უფლება ქალაქისა, რადგანაც პროგრამა ძირიანად არ იცვლებოდა, მაგრამ არარაობას მაინცა სჯობდა, უფლების გაფართოვებას მოასწავებდა. ამიტომაც იმედი გვქონდა, ახლო მომავალში უთუოდ მოხდებოდა ეს განაწილება სკოლებისა ქალაქში მცხოვრებ ეროვნებათა შორის, და სკოლის საქმეშიაც, როგორც სხვაგანაც, ცოტადენი სამართლიანობა დამყარდებოდა. მაგრამ დღემდის არა ისმოდა-რა: ან იქნება იმიტომ, რომ თვითონ ქალაქის მამებსაც ფხვ ქვეშ ხალიჩა ეცლებოდათ, ან იმიტომ, რომ უკეთესი მოლოდინი ჰქონდათ, ან არა სცალოდათ!

დღეს-კი, როგორც მოგეხსენებათ, უკვე შეუდგა ქალაქი სკოლების განაწილებასა მაგრამ როგორ და როგორ? არ იკითხავენ? მეტად სახიფათოდ და უსამართლოდ, თუ დავუკვირდებით. შეიძლება ქალაქს თავისი დასახლებული მოსახრებაცა ჰქონდა, როცა საქმეს სწყვეტდა და თავის რიცხვით მკირე 19 სკოლას მცხოვრებთა შორის ანაწილებდა, მაგრამ ზოგიერთი საყვედურო რომ ჩვენც გვეთქმის ამს შესახებ, ამასაც დავასაბუთებთ.

არ ვიცი, დაახლოვებითაც არის, რამდენი მცხოვრები რომელ ეროვნებისა ითვლება დღეს ქალაქში, რადგანაც, ჩვენდა დიდად დასაფიქრებლად, უკანასკნელ გარემოებათა გამო ერთის ეროვნებისანი სოკოსავით მრავლდებიან, მეორენი კი... ნორმალურს ზრდას არ აქარბებენ. მაინც ვიცოდით ამ ორის წლის წინად, მაგალითად, რომ პროპორციონალური დამოკლებულია ტფილისში მცხოვრებ ეროვნებათა ასე გამოიხატებოდა: პირველი ადგილი (63 ათასამდე) სომხობას ეკირა, მეორე ადგილი (50 ათასამდე) ქართველობას, მესამე ადგილი (40 ათასამდე) რუსობას და მეოთხე თათრობასა და სხვა ეროვნებათ. მართალია, აღნიშნული სტატისტიკური ცნობები ჰეტად აბნეულია და ნამდვილს რაოდენობას მცხოვრებლებისას არ გადმოგვეცემს კიდევ, მაგრამ სხვა რამ საზომი და უკეთესი არ მოგვეპოვება.

სხვა რომ არა ვიგულისხმოთ-რა, მაგალითად, — რომელს მათგანს რა ღონისძიება აქვს, რომ ხელმოკლე მცხოვრებთა ბევრებს პირველდაწყებითი სწავლა როგორმე უფასოდ მიადლებინოს, მაინც საქმე უბრალო პროპორციით უნდა გადაწყვიტარიყო და იმავე მეტნაკლებობით გადაწყვეტილიყო: ყველა ეროვნების მცხოვრებთა რაოდენობის მიხედვით ჰხვდომოდა წილად ესა თუ ის არსებული ან ახალი სკოლა და იმ უბანში უთუოდ, სადაც იგინი სცხოვრობენ.

მაშასადამე, ზემოდ მოყვანილ უბრალო პროპორციის მიხედვით, 7 სკოლა სომხებს უნდა ჰხვდომოდა წილად, 6 ქართველებს, 5 და ერთიც თათრებს. რასაკვირველია, არ ვხეებით იმ საკითხს, აღნიშნული რიცხვი სკოლებისა რამდენად აკმაყოფილებს ხალხის ნამდვილს მოთხოვნილებას, ან შეუძლებელ მცხოვრებთა ყოფა-მდგომარეობაზედ ერთგულად მზარუნველ ქალაქს რა მოეთხოვება. გვინდა მხოლოდ აღვნიშნოთ, რამდენად დაიცვა ქალაქმა სამართლიანობა, როგორც ამას არსებულ სკოლების რიცხვი და მცხოვრებთა ეროვნების მიხედვით დასახლება მოითხოვდა.

მართალია, ისე არ არის დასახლებული ქალაქი, რომ თამამად ვისმე შეეძლოს სთქვას: მტკვარს გაღმა ჩვენ, გამოღმა თქვენაო, ან: ზევით თქვენ, ქვევით ჩვენაო, რადგანაც სხვა-და-სხვა ეროვნებისანი — სომხები, ქართველი, რუსი — არეულია ერთმანეთში, მაგრამ ის-კი ნამდვილად ვიცი, რომ ზოგიერთი უბნები თითქმის რომ ერთგვარ ეროვნების მცხოვრებლებით არის დასახლებული, უცხო ეროვნებისანი უმცი რესობას შეადგენენ. ამისდა მიხედვით, ცნობილია, მაგალითად, რომ ქალაქის მდიდარი შუაგული თითქმის მთლად სომხის მსხვილ ბურჟუაზიას უჭირავს ხელში, ავლაბარშიაც დიდს უმეტესობას სომხობა შეადგენს, მხოლოდ უფრო ნაკლებ შექმლებისა და მუშა-ხალხი. მამა-დავითსა, ვერასა, კუკიასა და ძველ ქალაქიდან ანჩისხატისაკენ-კი მეტ წილად ქართველობაა დასახლებული. ბლომადა ქართველობა დიდუბეშიაც; ნაძალადევი ხომ თითქმის მთლად ქართველებისაა. მაშასადამე, სხვებს რომ არ შეეჩვენეთ, ქართულ სკოლებისთვისაც აქეთ უნდა დაეთმოთ ადგილები. ჩვენ-კი რა

გვემის? საოცარი რამ: რომ მთელი გული ძველ ქალაქისა— ანჩისხატისა და მახლობელი რაიონი— მოკლებულია ქართულ სკოლას; ხაძალადევშიც, სადაც თითქმის ყველა ქართველია, რუსულ-ქართულ განყოფილებას აარსებენ მაშინ, როდესაც იქვე რკინის გზის სკოლაა და შეეძლოთ რუს ბავშვებს იქ ყარათ. უარესს მოგახსენებთ: ავლაბრიდგან მოკიდებული, მთელი რიყე, ჩუღურეთი და დიდი მოსახლობა ქართველებისა კუკიაში (თუმანოვის ქუჩები, გორბუხედ შეფენილი ქართველი მცხოვრებლები, კვირაცხოვლის მხარე და აკვილის ქუჩა, სადაც თითქმის სულ წვრილი მუშა და ხელოსანი ქართველი ხალხი ცხოვრობს) სკოლას მოწყვეტილია და ვოგზლისკენ უთითებენ ქ-ნ ასათიანის საგამგეო ქართულ სკოლაზე, რომელიც უიმისოდაც სავესებით სავსეა მოწაფეებით. მართალია, პარალელ განყოფილებათა დაარსება თურმე სწადიანთ აქა, რომ სკოლამ მეტი მოწაფეები დაიტიოს, მაგრამ რათაო, ნეტა? რა აიძულებთ? არ სჯობდა, განა, ღარიბ და შეუძლებელ მოსახლეთა შევიწროვებულ მდგომარეობაზედაც ეფიქრათ ცოტა და აქ ორ-ორ განყოფილების გახსნის მაგივრად, ერთი ქართული სკოლა კუკიის შუა გულში სადმე დაეარსებინათ ჩუღურეთის საზღვრებთან, რომ განგებ დამაბრკოლებელი მიზეზები არ შეექმნათ და ღარიბი, რიგზედ ჩაუცმელი, ნახევრად შიშველ-ტიტველი ბავშვები ორისა და სამის ვერსის მანძილზე არ ეტარებინათ ზამთარში? ან-და იგივე მეორე განყოფილება ქ-ნ ასათიანის სკოლისა დღევანდელს ბ-ნ ამირალოვის საგამგეო სკოლაში დაეტოვებინათ, რომელსაც შესანიშნავი მოხერხებული ადგილი უქირავს მთელის კუკიის რაიონისათვის? მით უმეტეს, რომ 80-იანს წლებში, პირველად აქ სკოლის დაარსების დროს, პირდაპირ ქართული უწოდებიათ ამ სკოლისათვის და დღესაც მოწაფეთა რაოდენობა ეროვნების მიხედვით ქართველებისა სხვებისაზე ნაკლები არ არის, თუ არა სჭარბობს. ავიღოთ, მაგალითად, თუნდ ამ წლის დასაწყისში რამდენი ყოფილა აქ ქართველი, რამდენი სომეხი (რუსები უმცირესობას შეადგენენ) და დღეს რამდენია:

იყო ქართველი:	არის:
22—პირველს განყოფილებაში—	19
24—მეორე განყოფილებაში —	20
20—მესამე განყოფილებაში —	17
იყო სომეხი:	არის:
23—პირველს განყოფილებაში —	26
18—მეორე განყოფილებაში —	19
13—მესამე განყოფილებაში —	11

ამ მცირე შედარებიდანაც ნათლად მტკიცდება, რომ სამართლიანობა მოითხოვდა, თუ განსაკუთრებული ქართული სკოლა არა, პარალელი ქართული განყოფილება მაინც უთუოდ ყოფილიყო აქ, რადგანაც ბ-ნ ამირალოვის სკოლა გაასომხურეს და ეს ამოდენა ბავშვები სკოლის გარედ დარჩნენ, ჩუღურეთის სკოლა ქ-ნ ვასილიევასი რუსული გახდა და ჩუღურეთის ქართველი ბავშვებიც გარედ დარჩნენ, ავქალის ქუჩისავე სკოლა ქ-ნ ბრონსკაიასიც რუსულია იქცა და აქედანაც გამოითიშნენ ქართველები. მაშასადამე, ქალაქის დღევანდელ გარდაწყვეტილებით, ავლაბრიდგან მოკიდებული რკინის გზის სადგურამდე რაც-კი სამს სკოლაში ქართველი მოწაფეები იყო, თითქმის სამის ვერსის მანძილზე, უუშორეს განაპირა პუნქტისაკენ გაისტუმრეს ქ-ნ ასათიანის სკოლაში, რომელიც რკინის გზის სადგურს აკრავს თითქმის. ასევე მოიქცნენ სხვა სკოლების შესახებაც და მაშინ, როდესაც შუა გული ქალაქისა სხვა ეროვნებათა (სომხურ-

რუსული) სკოლებით არის მოფენილი, ქართული სკოლები რაღაც მანქანებით სულ განაპირად მოაქციეს: ავლაბარში, მაკინადავითსა, ვერასა, რკინის გზის სადგურის მახლობლად და ნაძალადევში, ასე ხელოვნურად ცდილობენ ქართველობის ქართულ ქალაქიდგან გარიყვა-კანაპირებას... რა აზრით, ნეტა? იქნება დაავიწყდათ ჩვენს მზრუნველებს, რომ ყოვლის უწინარეს სამართლიანობით უნდა ხელმძღვანელობდეს ადამიანი და განგებ ვისიმე გათიშვა და მიჩქმლვა მხოლოდ დროებითი ხერხი და გამარჯვებაა, დიდი დღე არა აქვს, შუბი ტომარაში არ დამალვება?..

•უცილებელ საჭიროებად ვთვლით, ამიტომ, სანამ უკედ მოახერხებდეს ქალაქი მცხოვრებთა პირველ დაწყებით სწავლების მოწყობას და სკოლების რიცხვს შესაფერად გაადიდებდეს, რომ ყველა ეროვნების ბავშვებს შეეძლოთ დაუბრკოლებლივ სწავლის მიღება, არ დააკანონონ ის, რაც უკვე გადაუწყვეტიათ, და ქართული სკოლა გაიხსნას: 1) ძველი ქალაქის რაიონში ანჩისხატისკენ და 2) თუ ცალკევე ვერ მოხერხდება ამ ყამად კუკიაში ჩუღურეთის მახლობლად ქართულ სკოლის გახსნა, აწ არსებული ბ-ნ ამირალოვის საგამგეო სკოლა მაინც უთუოდ ქართულ-სომხურ სკოლად გადაკეთდეს და თვითონვე ქალაქმა არ შეუქრას კუკიის ხელმოკლე ხელოსანსა და მუშა ხალხს ხელფები და სწავლას მოწყურებული მათი შვილები ქუჩაში არ დასტოვოს. ამას მოითხოვს მიუდგომელობა, უბრალო სამართლიანობა. ამას მოითხოვს დროც, თორემ ქალაქმა რომ სთქვას, დღეს არა, ხვალ უთუოდ ავასრულებთო, ხალხი ამით არ დაკმაყოფილდება, ყოველი დაკარგული დღე და წამი სწავლით აღჭურვისა ძვირად უღირს ხალხის, სწავლათ მხოლოდ მისი იმედი და ხსნა.

დამოუკავებელი.

მიზაქქქ

სანამ ვიყავ ახალგაზდა და სიამით სძვარდა გული, სუყოველგან ყველაფერი მეხატვოდა მე ქართული.

რომ დავბერდი, დავუძლურდი, გამითეთრდა თმა და წვერი, სულ სხვა გვარად მეჩვენება ფერ-შეცვლილი ჩვენი ერი:

ალარც ქცევა, არც ზდილობა, ალარც სიტყვა და პასუხი... თვალ-ტანადის მაგივრად მახინჯი და რაღაც ჯშუხი!

სევდა მკლავდა. სასეირნოდ ავიარე ტროტუარზე, სადაც ადრე ქართველები, თითქოს მღერდნენ ტუბილად თარზე.

ალარც თარი. არც ქართველი, ალარც მათი ნიშან-წყალი!... სად ჯანაბას მიმალულა ჩვენი ხალხის საწყალი?

ქართული

მის ადგილზე სხვა დამდგარა,
დამცველია, ვითომ, წესის...
ქართველი კი მოკუნტულა,
პირუტყვივით გმინავს კვწესის.

აგერ მოდის უცხო ვინმე,
გვერდში უდგას ტურფა ქალი,
ხელთ უჭირავთ ძლიერება,
თუმც კი არ აქვთ სამართალი.

სხვა ენაზე მოუბრობენ,
იძახიან: „კეცე! კეცე!“
და, ქართველო, გზა დაუთმე!...
აიბარგე!... აიკეცე!...

ქუჩა-ქუჩა მოაქროლებს
ეკიპაჟს, თავ-მოშორნია;
ეტყობა, რომ ის ამ ქვეყნის
ბატონი და პატრონია!..

ბძანებს: „მუნა ვაშლებს ისხამს
და შემოწმეთ თქვენცო რაღა!
რაღა გზა გვაქვს? ვემოწმებით
და ჩვენც ვამბობთ: „ბალი ალა!“

მარჯვნივაც სხვა, მარცხნივაც სხვა,
ვერსად ვხედავ ამ ქვეყნის შვილს,
და თუ ვხედავ, ვაი ნახვას...
ვინ გაუძღოს გულის ტკივილს.

უცნაურმა სანახევმა
გამაყვითლა, როგორც ქარვა;
სიონისკენ ვავექანე,
რომ იქ სევდა მომექარვა.

აქ მინდოდა ჩვენებურად
წირვა-ლოცვა მომეძინა,
მაგრამ იქაც სასიოებამ
მიღრინა და გულს მიკბინა.

აღარც წირვა, აღარც ლოცვა,
არც ქართული ლაპარაკი.
ტკბილ ქართულის მაგიერად
გაისმოდა „პაკი—პაკი!“

დავღონდი და გამოგბრუნდი,
ცრემლით ვუთხარა მე ჩემს მუზას:
სჩანს სამშობლო შესდგომოდა,
უცხო კვალსა და სულ სხვა გზას!..

შევებრალე, მანუგეშა:
ნუ გაიტებს—მითხრა—გულსო!
თქმულა: „ღმერთი არ გასწირავს,
კაცს, ბედისგან გაწირულსო“..

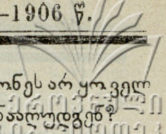
აკაკი

კახათი ავტონომიის ზამო

წარსულ კვირას ბ. გვაზავამ რეფერატი წაიკითხა სპეციალურ
თველოს ავტონომიის შესახებ და მოიყვანა იმის საბუთები,
რომ ავტონომიური თვითმართვლობა საქართველოსთვის
მიუცილებელია; მას აქვს ამის ისტორიული უფლება და ამა-
სავე მოითხოვს ინტერესი განახლებულ რუსეთისა, ვინაი-
დან ავტონომიის მქონე ერი არა თუ არ განეთიშება რუსეთს,
არამედ კულტურულად უფრო დაუახლოვდება მას.

ლექტორის საბუთები მიმართული იყო უფრო იმ დასე-
ბისაკენ, რომელნიც წინააღმდეგნი არიან განაპირა ქვეყნების
ავტონომიისა რუსეთის სახელმწიფო მთლიანობის ინტერესე-
ბის მიხედვით. სამწუხაროდ, მოკამათენი ამ მხრიდან არ გა-
მოჩნდნენ. არც ქართველი სოციალდემოკრატები გამოედავე-
ნენ, ისე როგორც წინანდელ გამოცდილების მიხედვით მოსალო-
დნელი იყო. უკანასკნელმა ამბებმა ჩვენს ქვეყანაში ისე მო-
გართა ხალხის პსიხოლოგია, რომ საეჭვოა სოციალდემოკრა-
ტიამ ავტონომიის დევნა წინანდებულის სიციხარით განაგრ-
ძოს. ხალხის განწყობილების ზედ-გავლენით შეიძლებელია
მიიღონ კადეც მათგან სასტიკად განკიცხული პრინციპი ავ-
ტონომიისა. სამაგიეროდ ლექტორს გამოედავა ერთი სომეხი
„სოციალ-დემოკრატი“ და განაცხადა, რომ ავტონომია სა-
ქართველოში უნდათ მართო თავად-აზნაურობას, მღვდლებსა
და ქუთაისის ქალაქის თვითმართვლობასო, და, რასაკვირვე-
ლია, რადგან ეს ფეოდალური და ბურჟუაზიული ელემენტე-
ბია, ამიტომ ავტონომია ხალხის ინტერესების წინააღმდეგიაო.
ამის შესახებ სრულიად დასაბუთებული და სამართლიანი პასუხი
მიიღო (ბ. ლლონტისა და ბ. სურგულაძის სიტყვა). მართა-
ლია, სიტყვა „ავტონომია“ ხალხს არ უხმარია, მაგრამ მისი
მოთხოვნილების თითოეული მუხლი ისეთი იყო, რაიც შეადგენს
ავტონომიის შინაარსსაო. ხალხი უფრო შორს მიდიოდა თა-
ვის შეხედულობაში თვით-მართვლობის შესახებ და არა თუ
საქართველოს დამოუკიდებელ თვითმართვლობას, — კერძოდ
ყოველი კუთხის დამოუკიდებლობასაც კი ელტვოდა (მაგ.
გურიამ განახორციელა საქმით კანტონალური ავტონომია).
და თუ პროლეტარიატი წინააღმდეგი იყო ავტონომიისა, —
წინააღმდეგი იყო იმ ავტონომიისა, რომელსაც უხატავდნენ მას
მისი ნასწავლ უსწავლი იდეოლოგიები. რაკი სხვა პარტიებმა
აღიარეს ავტონომიის პრინციპი, იმათ ავტონომია ყოველად
შესასიზღარა წყობილებად მონათლეს. ავტონომიით თავად-
აზნაურობას უნდა ბატონ-ყმობა და ბრუნოსო, ავტონომიით
ქართველ ბურჟუას ზურგი გაუმარდებდა და უფრო ადვილად
გასწევს მუშის ექსპლიატაციასო. ნამდვილად კი ავტონომიის
მომხარენი იცავდნენ არა ისეთ ავტონომიას, რომელიც ბურ-
ჟუაზიისა ან თავად-აზნაურების ინტერესებზე უნდა იყოს
აგებული, არამედ ისეთს, სადაც თვით ხალხს აქვს ძალი და
უფლება გადაცემული.

მართლაც, ან განგებ უნდა დაიბრმავოს კაცმა თვალები
და ან ერთგვარის აგიტაციის აზრით მთლად დაპყრობილი
უნდა ჰქონდეს გრძნობა და გონება, რომ ამის უარი სთქვას.
ის დემოკრატიულ პრინციპებზე აგებული ავტონომია, რომელიც
მოითხოვდა ქართველმა თავად-აზნაურებამ და ბურ-
ჟუაზიამ, მათს კლასობრივ ინტერესებს სრულიად ეწინაა-
ღმდეგება. ავტონომიური სეიმი, სადაც თავს მოაყრიან ქარ-
თველ ერის წარმომადგენელნი, საყოველთაო, პირდაპირ, ფა-
რულ და ყველასაუვის თანასწორ კენჭის ყრით ამორჩეულნი,
იქმნება მთლად მშრომელ ხალხის ხელში; აქ უპირველესი
ადგილი ექმნებათ დაქერილი ქართველ გლეხობას და მუშებს,

შემდეგ წვრილ ზურჯუზიას და სულ მცირე ადგილი ეკავება ფეოდალებისა და მსხვილ ბურჟუაზიის წარმომადგენლებს, ვინაიდან ჩვენ არა გვყავს არც მსხვილი ბურჟუაზია, არც მრავლად დიდი ფეოდალები. სწორედ იმ მიზეზითაც, რომ ჩვენში თავად-აზნაურობის უმეტესი ნაწილი ეკონომიურად დაქვეითებულია და პოლიტიკურად მიწასთან გასწორებული, მოხდა ასეთი უცნაური ამბავი, რომ თავად-აზნაურობამ სრული დემოკრატიული ავტონომია ადვილად მოითხოვა და თავის ხელითვე, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მოაწერა ხელი თავის წოდებრივ მოსპობას. ერთი ორი დიდი ჩინოსანი და ფეოდალი ისე გააჯავრა ამ დადგენილებამ, რომ ცეცხლებს აფრქვევდნენ პირიდან, მაგრამ მათ არც ძალა და არც ნიადაგი არ მოეპოვებოდათ, რომ თავად-აზნაურობის უმეტეს ნაწილისთვის ხელი შეშალათ, სწორედ ამავ მიზეზით, — რომ მსხვილ ბურჟუაზია რიცხვი ჩვენში ერთ ორს არ აღემატება, ვერ მოახერხეს მათ ავტონომიის წინააღმდეგ წასვლა, თუმცა დემოკრატიული ავტონომია მათ კლასობრივ ინტერესებისთვის სახარალოა, ვინაიდანვე ქართულ სემივ მათ არავითარი გავლენა არ ექმნებათ, მაშინ როდესაც, თუ კანონმდებლობის მხრით საქართველოს სვე-ბედი რუსეთის ცენტრალურ პარლამენტთან ექმნება შეკავშირებული, იგინი ყოველთვის იზოგენიან მსხვილ ბურჟუაზიაში ძლიერ მომხრესა და შემწესს.

მეორე მიზეზი იმისა, რომ სათავად-აზნაურო კრებებმა ავტონომია მოითხოვეს, ის არის, რომ ძლიერ მოძრაობას ვერ გადაეღობნენ წინ და ხალხის მედგარმა წინსვლამ თავად-აზნაურობაც გაიტაცა ძალაუფლებურად, ხალხის გაღვიძებამ დაძალა მას ხალხის წადილი პოლიტიკურ თვითმართველობისათვის გადაწყვეტილებით ცხად ეყო. ამგვარად, ბურჟუაზიის და თავად-აზნაურობის დადგენილებანი ხალხის მოძრაობით არის გამოწვეული და სასაცილოა, როცა ამ ძალის სასიამოვნო ნაყოფს ასეთის სიცხარით უარს ჰყოფენ ისინი, რომელთაც თავი მიაჩნიათ ხალხის სურვილების გამომხატველად.

აბა იმავე თვალთა ხედვის საზომით შეხედეთ სომხის ბურჟუაზიის და კიდევ უფრო ნათლად დაინახეთ ჩვენგან გამოთქმულ აზრის სისწორეს.

სომხებს რომ განსაზღვრული ტერიტორია ჰქონდეთ, ეჭვი არ არის, უსათუოდ მოითხოვდნენ ადგილობრივ სემის (კანონმდებლობითი ორგანოს), და სომხის ბურჟუაზია ეცდებოდა, რასაკვირველია ცენზი გაეხადა წარმომადგენლობის საფუძვლად. დღეს-დღეობით მის მთლიანი ტერიტორია არ აქვს, იგი სხვა ერებში არის გაბნეული, და რამდენადაც იმ სხვა ხალხის მდგომარეობა, რომლის სისხლითაც სომხის ბურჟუაზია სუქდება, გამოურკვეველი იქმნება, რამდენადაც ამ ხალხის სვე-ბედი მექრთამე ჩინოვნიკობის ხელში იქმნება, იმდენად ეს ბურჟუაზიის ხელ-საყრელი იქმნება. საქართველოს ავტონომია, სადაც მშრომელ ხალხს ექმნება პოლიტიკური ბატონობა, ვერაფერი მიმზიდველი ანდამანტია სომხის გასუქებულ ბურჟუაზიისთვის. ამიტომაც ეს ბურჟუაზია დიდი მოწინააღმდეგეა საქართველოს ავტონომიისა, ამიტომაც აფრქვევს იგი ცეცხლს პირიდან, როცა ქართველების ავტონომიას გაიგონებს. ამიტომაც იყო რომ სომხის ბურჟუაზიის წარმომადგენელმა, ბ. ხატისოვამ, ნამეტნიკის დარბაზში მომაკვდინებელ ცოდვად აღიარა ავტონომიის მოთხოვნა. სომხის ბურჟუაზიის საქართველოს ტერიტორიის ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, როგორც ევროპიელ ბურჟუაზიის სხვა და სხვა კოლონიებს. ქართველებში არ არის განკითხვებული ვაქრობა-მრეწველობა, მიუხედავად საეკონომიკო და სამრეწველო ასპარეზზე ჩვენში სომეხ კაპიტალისტებს აქვთ ხელში და აბა განა ისინი ღონეს არ ყოველ იხმარებენ, რომ საქართველოს ავტონომიის წინააღმდეგ?

ჩვენ ეს კარგად ვიცით, მაგრამ ისიც ვიცით, რომ სომეხ მშრომელ ხალხისათვის ქართველ ერის შევიწროება და პოლიტიკური უფლებებობა არ უნდა შეადგენდეს, პრინციპიალურად მაინც, საწადელ საგანს. მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ტფილისის გუბერნიაში მცხოვრებ სომეხებში დიდ ძალას წარმოადგენს მხოლოდ მათი ბურჟუაზია და ხალხს კი არავითარა ხმა და გავლენა არა აქვს. ამიტომაც გვგონია, რომ სომხის ეგრედ წოდებული „სოციალ-დემოკრატები“ ნათხოვარ მანტიაში არიან გახვეულნი და, როცა ისეთის სიცხარით ეწინააღმდეგებიან ქართველ ერის ავტონომიას, — სომხის ბურჟუაზიის მისწრაფება შემოაქვთ კონტრაბანდულ სოციალ-დემოკრატიულ დროშის ქვეშ. ამიტომაც არ გავივიკირდა, როდესაც წარსულ კვირას სომეხ სოციალ-დემოკრატმა „გამოილაშქრა“ ავტონომიის წინააღმდეგ ისე, როგორც სომხის ბურჟუაზიის ლიდერმა, ბ. ხატისოვამ, სომეხ-თათართა დელეგატების სხდომაზე.

ნაციონალურ საკითხის გახსენება დღეს ჩვენში ზოგიერთებს ებილესიას ჰგვრის, მაგრამ ეგ მხოლოდ ჩვენი პოლიტიკურ უმწიფრობას მოასწავებს. არის ნაციონალიზმს შესევიით და არის ნაციონალიზმი მოგვრებითი. ქართველ ერის ნაციონალურ ინტერესების დამკველნი სრულიადაც არ ელტვიან პირველ გვარ ნაციონალიზმს, — მათ არც ახალი საბაჟოე ი უნდათ შექმნან, არც განსაკუთრებული კანონები უნდათ გამოსცენ სხვა ერთა შესავიწროებლად. მათ ერთი რამ სწადიანთ: დაიცვან თავისი ერი სხვის შევიწროებისა და შაწუხებისაგან. ყველა პარტიები, რომელნიც თხოულობენ ავტონომიას, თანვე იმასაც აცხადებენ, რომ ძირითად კანონებით უზრუნველყოფილი უნდა იყოს საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრებ სხვა ერთა სრული თავისუფლება. და როცა ჩვენი მეზობლები ამისთანა ჩვენს მისწრაფებას ეწინააღმდეგებიან, ჩვენ აშკარად და ნათლად ვხედავთ მათ ლტოლვილებას.

კ. ა.

რუსეთის სემინანსო გეპროპეზა და სემთშირი

ფინანსების მხრივ ჯერ კიდევ არასოდეს არ ყოფილა რუსეთი ასეთ გაკირვებულ მდგომარეობაში, როგორშიაც ამჟამად არის. ევროპის ბურჟუაზია და რუსეთის ხალხი შეეჩვივნენ, რომ რუსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტში შემოსავალი ყოველთვის სქარბობდა გასავლს, რომ ნაღდ ოქროს რაოდენობა სახელმწიფო ბანკის სარდაფებში თანდათან იზრდებოდა მთელ საფინანსო სისტემის შენობა, გარეგანად მაინც, მტკიცე და შეურყვეველ შთაბეჭდილებას ახდენდა.

მართალია, ეს სიმტკიცე მაშინაც ზოგიერთების თვალში საეჭვო იყო. არა პირდაპირ გადსახადებზე აგებული ბიუჯეტი, ხალხში სმისა და ლოთობის გავრცელებაზე დამოკიდებული, შემოსულ ფულის ხალხისათვის უსარგებლოდ გაფლანგვა, ხალხის საქირებოთა უყურადღებოდ დატოვება და ხალხში ინიციატივისა და თავისუფალ მოქმედების მოსპობა, — ყოველივე ეს ძირს უთხრიდა ხალხის ეკონომიურ კეთილდღეობას და აუცილებლად ხდიდა არსებულ საფინანსო სისტემის დარღვევას. ამ დარღვევას არ მოელოდნენ მხოლოდ ისი ნი ვისაც სწამდა, რომ სატუსალოს, მათრახს და დახვრეტას შეუძლია ხალხის სამუდამოდ დაბეჭება, რომ ამ საშუალებით მთავრობას მუდამ შეეუფლებ: ხარავით ამრომოს ხალხი და იგი თავის სასარგებლოდ გაყვლიფოს...

საუბედუროდ, ასეთი რწმენა გავრცელებული იყო ევროპაში სადაც მთავრობის ბრწყინვალე და ძლიერმოხილი ბატონობა საქმის ნამდვილ მდგომარეობას ჰფარავდა, და თვით რუსეთის ხალხიც, მთავრობის ძალმომრეობით შეშინებული, თავის უნუგემო მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე ოცნებასაც კი ვეღარ ბედავდა.

მაგრამ ხალხის დაბეჩავების აუცილებელმა შედეგმა, — საფინანსო სისტემის რყევამ, — ახლა ნათლად იჩინა თავი, ისე ნათლად და ძლიერად, რომ მთავრობა იძულებული შეიქმნა ეს ქირი აღარ დაეშალა და 1906 წლის სახელმწიფო ხარჯთ აღრიცხვაში საჯაროდ გამოეცხადებინა, რომ ამ წლის განმავლობაში საქირო ხარჯების გასასტუმრებლად მას მოსალოდნელი შემოსავალი არ ყოფნის... ხარჯი აღემატება შემოსავალს სულ ცოტა 800 მილიონით! 300 — 400 მილიონი ახლავე არის საქირო და მთავრობას ამ ფულის საშოვნელად არავითარი საღასარი არა აქვს. სესხის იმედი მას გაუცრუვდა, — ევროპის ბანკირები ხალხის ამწიოკებელ მთავრობას არ ენდვენ, სანამ რუსეთი არ დამშვიდდება, ფულს ვერ გასესხებთ, რადგანაც დღეს გაბატონებული წრეები შეიძლება რევოლუციის ძლიერმა ტალღამ წალეკოს და სახელმწიფოს სათავეში დამდეგ: რმა ახალმა ძალებმა, შეიძლება, უარი განაცხადონ იმ სესხზე, რომელიც რუსეთში რევოლუციის ჩაქრობას უნდა მოხმარებოდა... ამოდ ვაგზავნა მთავრობამ კაკოცკევი ევროპის ცნობილ ბანკირებთან მოლაპარაკების გასამართავად, ამაოდ ცდილობდა თვით ვიტტე კაპიტალისტების გულის მოგებას, — ევროპის ბირჟამ თავის უნდობლობაზე ხელი არ აიღო და გადასწყვიტა მოუცადოს იმ დროს, როცა რუსეთის შინაური საქმეები გარკვეულ სახეს მიიღებენ და ხალხის ცხოვრება რამე კალაპოტში ჩადგება.

შინ, თვით რუსეთში, ამოდენა ფულის შოვნა ყოვლად მოუხერხებელია. გადასახადების მომატებით შემოსავალს ვერ მოუმატებენ, ვინაიდან რუსეთის საფინანსო სისტემა არა პირდაპირ გადასახადებზე არის აგებული; გადასახადის მომატება რომელიმე საქონელზე შეამცირებს ამ საქონლის გაყიდვას, რის გამოც გადასახადის რაოდენობამ, მომატების მაგივრად, შეიძლება კიდევაც იკლოს; პირდაპირი გადასახადი კი რუსეთის ბიუჯეტში სულ უმნიშვნელო ნაწილს შეადგენს. და საზოგადოდაც რა გადასახადის მომატება შეიძლება იქ, სადაც მთავრობისაგან ხალხის „დამშვიდება“ მოსპო სახელმწიფოში ეკონომიური ზრდა სადაც „ხელიგანების“ თავდასხმამ ხალხის დიდი ნაწილი ეკონომიურად დასცა და ულუკმა-პურად დაადგო. მშვიერ-მწყურვალად და ჭოვებულ ხალხს ახალ ან მომატებულ გადასახადის ატანა არ შეუძლია, ვერავითარი ძალა, თოფ-ხარბაზნების გრიალი, ტყვია, ხმალი და სახრჩობელა დარბეულ ხალხში ეკონომიურ კეთილდღეობას ვერ შექმნის და ხალხს გადასახადის შემოტანას ვერ გაუადვილებს. ამიტომ შინ შემოსავლის დაკლება არის მოსალოდნელი და არა მისი ზრდა და მომატება; ამიტომ ხალხის იმედი ზემო აღნიშნულ 800 მილიონის გადასახდელად მთავრობას ვერ ექმნება, და ამ ფულის საშოვნელად იგი იძულებული ხდება საქმე ისევე ევროპის კაპიტალისტებთან მოაწყოს.

მართალია, გაზეთებში აქა-იქ ცნობები იყო მოთავსებული, ვითომც მთავრობას ფულის საშოვნელად გადაწყვეტის სხვა და სხვა არა-ჩვეულებრივ ზომების მიღება, ვითომც მთავრობას უნდოდეს, მაგ., რკინის გზების უცხოელებზე, რუსეთის რომელიმე ნაწილზე ხელს დაეხმარებინა, რაზე კონცესიების გაცემა, ამა თუ იმ შემოსავლის დაგირავება და უცხოელთა საფინანსო

კანტროლის მიღება, მა რამ ყველა ეს ზომა, საზოგადოების თანამედროვე გამოფხიზლების დროს, თითქმის საუფიქრებელი არ ირის, ვინაიდან ასეთ ზომების მიღება მთავრობის გრძელწრეებსაც მის მოწინააღმდეგეებად გახდიდა და ამით მხოლოდ დააჩქარებდა ძველ წყობილების სამუდამოდ დამხობას. მართალია, ეს „ნამდვილი“ რუსები, რომელნიც რუსეთში რუსების გაბატონების სურვილით არიან გაბატონებული და მუდამ რუსეთის მთლიანობაზე დაპარაკობენ, — ძნელად თუ შეურიგდებიან მთავრობისაგან რუსეთის დანაწილებას და რუსეთში უცხო ელემენტების გაბატონებას.

საზოგადოების აზრი და ხალხის სურვილი, ყველა კლასებისაგან ერთხმად გამოთქმული, ისეთი ძალაა, რომლის წინაშე თვითმპყრობელი მთავრობაც კი ქედს იხრის და მორჩილებას აცხადებს, — და ყველა შემოსენებული „განსაკუთრებული“ ზომები ხალხს უთუოდ გააერთიანებდა და საერთო პროტესტს გამოიწვევდა.

ამიტომ გვეგონია, რომ მთავრობა იძულებული გახდება ისევე ევროპის კაპიტალისტებს მიმართოს და მათ დასამშვიდებლად რუსეთის „დამშვიდება“ ეცადოს. ამ „დამშვიდება“ გამოძახებული სახელმწიფო სათათბიროა, რომლის მოწვევით მთავრობამ ყველას უნდა დაუმტკიცოს, რომ რუსეთის საზოგადოებრივი ძალებიც მონაწილე ხდებიან მის მოქმედებაში და სესხის აღებაზე თანხმობას აცხადებენ. კანონიერად მოწვეულ სათათბიროს თანხმობა მთელ ხალხისათვის შემდეგ სავალდებულო იქნება, რადგანაც სარევოლუციო ტალღა, რომელმაც ძირი გამოუთხარა თვითმპყრობელობას, საზოგადოების ფართო წრეების შეერთებულ მოქმედებას ჯერ ხანად ვერაფერს დააკლებს და ხალხი, როგორც ერთეული, სათათბიროს ამა თუ იმ გადაწყვეტილებაზე უარს ვერ განაცხადებს.

დღეს მთავრობამ გარკვევით გამოაცხადა, რომ სათათბირო უთუოდ მოწვეულ იქნება, და მოწვევის დღეც უკვე აღნიშნა; მას ეჩქარება! ფული საქირო არის და ფულის მიღება კი ამ სათათბიროზე არის დამოკიდებული.

ამ მხრივ მომავალ სათათბიროს ძლიერი იარაღი ექმნება ხელში, რომ მთავრობას რუსეთში ნამდვილი კონსტიტუცია შემოაღებინოს. საზღვარგარეთის სხვა და სხვა ქვეყანაში ხალხს სწორედ ამ საშუალებით მიუღია თავისუფლება; მეფეებს ფული უჭირდათ, ხალხის წარმომადგენლები კი გადასახადების შემოღებაზე თანხმდებოდნენ მხოლოდ იმ პირობით, რომ მეფეს ხალხისთვის რომელიმე უფლება მიეცა. აქაც მთავრობას სათათბიროს თანხმობა სჭირია, უიმიოდ იგი გაკოტრებულია ხარჯებს ვერ გაისტუმრებს და მანც იძულებული გახდება თავი დაანებოს თავის ბატონობას სახელმწიფოში...

ზოგიერთები შიშობენ, მთავრობა სათათბიროში მხოლოდ თავის ერთგულ წარმომადგენლებს შეუშვებს და მათგან თანხმობას ადვილად მიიღებსო, მაგრამ ასეთი შიში დიდი გადაჭარბება. ევროპა მთავრობას თუ არ ენდობება, მას არც მთავრობის ერთგულ წრეების ნდობა ექმნება; ევროპას ფართო წრეების თანხმობა სჭირია, საზოგადოებაში მოქმედ ახალ ძალების თანხმობა უნდა, და ამ ძალებს გაჭირვებაში ჩავარდნილმა მთავრობამ სათათბიროს კარები თუ სრულიად ჩაუკეტა, ამით ან კაპიტალისტების ნდობას ვერ მოიპოვებს და ვაჭირებიც რამე ამოძვრება...

სწორედ ამიტომ არ არის საფიქრებელი, რომ მთავრობა 20 თებერვალს გამოცემულ კანონით ისარგებლოს, ურჩი სათათბირო დაითხოვოს და ახალ სათათბიროს მოწვევამდის თავის ნებით დაიწყოს რამე საფინანსო ოპერაციები, რადგან

ნაც ახლანდელ მთავრობას თუ არ აქვს საკმარისი ნდობა ევროპის ბირჟაზე, კიდევ ნაკლები ნდობა ექმნება მას მაშინ, როდესაც სათათბიროს დათხოვნით მთავრობა საჯაროდ დამატკიცებს, რომ საზოგადოების „გაცხრილული“ ძალებიც კი მას წინააღმდეგობას უწევენ და მის მოქმედებაში პასუხისმგებლობას არ კისრულობენ.

თოფ-ზარბაზნებს და ტყვია-წამალს მხოლოდ გარეგნად შეუძლია ხალხში „მშვიდობიანობის“ ჩამოგდება; ხალხის შეერთებული საოპოზიციო ძალები ბოლოს მაინც გააჩვენებენ იმ კედელს, რომელიც უშლის მათ თავისუფალ განვითარებას. მთავრობის საფინანსო გაჭირვება ასუსტებს ძველ წყობილების მომხრეთა ძალას და ხალხის საბოლოო და სრულ გამარჯვებისათვის ნიადაგს ამზადებს. საქირაო სათათბიროში, რაც შეიძლება, მეტი საოპოზიციო ძალების შესვლა, რომ მათ შესაფერად გამოიყენონ ეს გაჭირვება და, „მთავრობის თამაშ“ უქვებზე“ ბლანკის მიცემის მაგიერად გადაქრით მოითხოვონ სრულ კონსტიტუციის შემოღება რუსეთში, საყოველთაო, პირდაპირ, თანასწორ და ფარულ კენჭის ყრით ამორჩეულ საერო კრების მოწვევა. რომ ხალხმა თვითონ მოახდინოს თავის საერთო საქმეების მართვა და გამგეობა. საქირაო, რომ ევროპამაც მოისმინოს არჩეულ საოპოზიციო წარმომადგენელთა გაბედული პროტეკტი, რომელსაც იქ, სათათბიროში მით უფრო დიდი ფასი და მნიშვნელობა ექმნება, რომ სათათბიროს გარედ დარჩენილი ხალხი ამ პროტესტს თავის გადაჭრილ თანაგრძნობას საჯაროდ გამოუცხადებს. ს. კ.

ბ ა კ ვ რ ი თ

დღეს აღარ არის არც ერთი, ცოტაოდნად მაინც შეგნებული, ადამიანი, რომელიც სრულებით განზე იდგეს და თანამედროვე საზოგადო ცხოვრებას არ უეკირდებოდეს. ცხოვრების ჩარხმა თავის ტრიალში ისინიც კი ჩაითრია, ვინც წინეთ მხოლოდ თავის თავზე ზრუნავდა და ხალხის დაღუპვას თუ კეთილდღეობას არაფერად აგდებდა. დღეს ყველა გრძნობს, რომ არ შეიძლება კერძო ადამიანის ბედნიერება იქ, სადაც ხალხი კვენისს და სისხლში იწურება, და რომ საერთო კეთილდღეობის შექმნა შეიძლება მხოლოდ იმ საზოგადო პირობების მოსპობით, რომელიც ახლა ხელს უშლის ხალხის ბედნიერებას.

თავი დაეანებოთ დროებით იმ სისაძველეს, რომელიც ახლა „რეაქციის“ სახელით ხდება რუსეთის სხვა და სხვა კუთხეში, ნუ გავიხსენებთ ხალხის პოლიტიკურ უუფლებობას, რომელიც ახლა ყველასათვის აუტანელი შეიქმნა. აკი ამბობენ რეაქციის მომხრენი, რომ ხალხი რუსეთში პოლიტიკურ თავისუფლებისათვის ჯერ კიდევ „მომწიფებელი“ არ არის, რომ ყველა ის პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლება, რომელიც ევროპის ყველა სახელმწიფოში დიდი ხნის შემოსულია, რუსეთის ხალხისთვის მეტ ხილად უნდა ჩაითვალოს და ამიტომ მისი შემოღებაც აქ ჯერ საქირაო არ არისო. დავუკვირდეთ ხალხის ქონებრივ მდგომარეობას. ჭამა-სმისთვისაც ხომ ხალხის „მომწიფება“ არ არის საქირაო...

მიწის ყოველ დღიურზე ხორბლეულობის მოსავალი საშუალო რიცხვით მოდის ბელგიაში 120 ფუთი, ინგლისში 123 ფ., შვერთებულ შტატებში 83 ფ., საფრანგეთში 81 ფ., გერმანიაში 78 ფ., რუსეთში კი მხოლოდ 30 ფუთი.

მდგომარეობა თანდათან უარესდება. ათი წლის განმავლობაში მოსავალმა 200⁰ იმატა, ხალხის რაოდენობამ კი

400⁰,—ყოველ მცხოვრებზე ახლა წინანდელზე ნაკლები მოდის მოსავალი საშუალო რიცხვით და მართლაც შინა რუსეთის ზოგიერთ გუბერნიაში თითქმის განუწყვეტელი შიმშილობაა, ხალხი შიმშილისაგან სივდება, სნეულდება და იხოცება. წრეულს კიდევ 20 გუბერნიაში ხალხი შიმშირად არის დარჩენილი...

და, განა, მართო ხორბლეულობის რაოდენობით არის ჩამორჩენილი რუსეთი? ყოველი ინგლისელი წელიწადში 105 გირვანქა შაქარს სჭამს, შაქარს, რომელიც ადამიანის გამოსაკვებად ახლა თითქმის აუცილებელ ნივთიერებად არის მიჩნეული, რუსეთში კი თითო ადამიანზე წელიწადში 11 გირვანქაც არ მოდის.

დამშუულ ხალხში ადამიანის სიკვდილიც უფრო ხშირია: ყოველ ათას მცხოვრებზე იხოცება ყოველწლიურად შვეციაში 17 ადამიანი, ინგლისში 19, საფრანგეთში 25, რუსეთში 35.

და რატომ არის ასეთი უნუგეშო მდგომარეობა? ნუ თუ რუსეთში საკმარისი მიწა არ არის, ნუ თუ მთავრობას შემოსავალი არ აქვს და არ შეუძლია, ამიტომ, ფული ხალხში კეთილდღეობის დამყარებას მოახმაროს?

ხაზინის ყოველწლიური შემოსავალი ათას მილიონ მანეთზე მეტია... მაგრამ ეს აუარებელი ფული ისე იხარჯება, რომ ხალხისათვის თითქმის არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს.

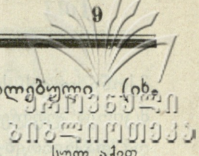
მართლაც, 280 მილიონი მანეთი ყოველ წელიწადს მხოლოდ სახელმწიფო ვალების სარგებელს უნდება. ყოველი ჩვენგანი წელიწადში ორ მანეთს იხდის ამ სარგებლის გასასტუმრებლად. ჯარების შენახვაზე იხარჯება წელიწადში 420 მილიონი მანეთი, მაშინ როდესაც სწავლა განათლების საქმეზე მთავრობა 3 მილიონ მანეთსაც ძლივს-ძლივობით იმეტებს. ყოველ ადამიანს ხვდება ჯარების შესანახავად 3 მან. 50 კაპ., სასწავლებლებისათვის კი მხოლოდ 30 კაპ. ევროპაში საქმე ასევე მოწყობილი არ არის.—შვეიცარიაში, მაგ., თითო მცხოვრები იხდის ჯარზე 1 მან. 50 კაპ., სასწავლებლებისათვის კი 1 მ. 55 კ.

სწავლა-განათლებისათვის—3 მილიონი... გუბერნატორების და პოლიციელებისათვის კი რუსეთის ხაზინას ყოველწლიურად ეხარჯება 93 მილიონი მანეთი. სატუსაღოებისთვის 14 მილიონი, სტრატეგიებისთვის 10 მილიონი უშმინდესი სინორი რუსეთის ხალხს ყოველწლიურად 29 მილიონი მანეთი უჯდება.

და ამიტომ გერმანიაში ყოველ ას მცხოვრებზე წერაკითხვის მცოდნეა 98, შვერთებულ შტატებში 92, ინგლისში 90, საფრანგეთში 85, რუსეთში კი მხოლოდ 16 და მას განაპირა ადგილები რომ გამოვავლოთ, სადაც წერაკითხვა უფრო გავრცელებულია, შიდა რუსეთში წერაკითხვის მცოდნეთა რიცხვი კიდევ შემოაღნიშნულ ციფრზე ნაკლებიც იქმნება.

სწავლის მიღება აკრძალული ხილია რუსეთში, სამაგიეროდ სმა აკრძალული არ არის; ხალხის ლოთობა საქირაო არის ხაზინის შესავსებად; რუსეთის ხალხმა დღეს სმაზე ხელი რომ აიღოს, ხაზინას გაკოტრება მოეღოს. აკი ამიტომ მთავრობა აღშფოთდა, როდესაც გლეხთა კავშირმა გადასწყვეტა სოფლებში ლოთობის მოსპობა,—ასეთი გადაწყვეტილება მთავრობამ სარეგოლუციო მოქმედებად მიიჩნია და სასტიკად დასაჯა ისინი, ვინც ხალხს სმაში ზომიერებას ურჩევდა: მართლაც, ხაზინას არაყის გაყიდვით აქვს ყოველწლიურად წმინდა შემოსავალი... 525 მილიონი მანეთი! თუთუნზე... თითქმის 50 მილიონი!

სხვა და სხვა გადასახადის სახით ხაზინა მძიმე ტვირთად აწვება კისერზე ღარიბ ხალხს. შაქარი, მავალითად, საზღვარ

გარედ თუ მეტი იქმნება, ვიდრე რუსეთში, — იმიტომ, რომ იგი რუსეთში დაბაჟულია. გირვანქა შაქარი რუსეთში როცა ღირს 17 1/2 კაპ, საზღვარ გარეთ რუსეთიდან გატანილი იყიდება 4 კაპ. გირვანქა, რადგანაც მთავრობა საზღვარ გარედ გატანილ შაქარზე ბაჟს არ იღებს, ბაჟი მხოლოდ რუსეთში დარჩენილ შაქარს ხვდება. ამ ბაჟის სახით ხაზინას შემოსავალი აქვს წელიწადში 74 მილ. მანეთი. თითო ფუთ ნავთზე ხაზინა ხომ 60 კაპ. ბაჟს იღებს, ამ სახით მას 34 მილ. მანეთი შემოსდის.

საზღვარ-გარედ რომელიმე საქონელი თუ იფად კეთდება და რუსეთში შემოდის, ხაზინა მასაც ბაჟს ადებს და ამნაირად შეუძლებლად ხდის ამ საქონლის სიიაფს. ფუთი ლუქსმანი, მაგ., რუსეთში ღირს 3 მანეთი, ამერიკაში კი მხოლოდ 42 კაპ.

ამნაირად, ხალხისთვის სხვა და სხვა საქონელზე ბაჟის დადებით ხაზინას 1904 წელს შემოაუვიდა თითქმის 950 მილ. მანეთი, — ეს არის არა-პირდაპირი გადასახადი... ამ არა-პირდაპირ გადასახადს იხდის ადამიანი არა თავის ქონების და შემოსავლის მიხედვით. ღარიბ კაცს იმდენივე შაქარი სჭირია როგორც მდიდარს, იმდენივე პური, იმდენივე ნავთი და სხვა და სხვა საქონელი, — ამიტომ ცხადია, რომ იგი იმდენსავე არა პირდაპირ გადასახადს იხდის. რამდენსაც იხდის მდიდარი. ასეთი წესი უსამართლოა, — ყველამ თავის შემოსავლის კვალობაზე უნდა იქონიოს სახელმწიფო გადასახადი, მაგრამ ღარიბ ხალხს დღეს სახელმწიფოში უფლება არა აქვს მინიჭებული, მას ჯერ კიდევ არ შეუძლია ხმა აღიმადლოს და მოსპოს ხსენებული უსამართლობა.

თვით პირდაპირი გადასახადიც ღარიბებს შედარებით უფრო მძიმე ტვირთად აქვთ დაკისრებული. შიდა რუსეთში ზოგან გლეხის მიწა იხდის წლიურად 2 მან. 10 კაპ., აზნაურების მიწა კი მხოლოდ 23 კაპ.; კურსკის გუბ. გლეხი იხდის დღიურზე 2 მან. 84 კაპ., აზნაური — 46 კაპ. ამას საერთობო გადასახადი 41 კაპ. რომ გამოვავლოთ, რომელიც გლეხზე და აზნაურზე თანასწორად გაწერილია, გამოვა, რომ გლეხის მიწა ხაზინის სასარგებლოდ იხდის წელიწადში 2 მან. 42 კაპ., აზნაურის კი მხოლოდ 5 კაპ., ე. ი. გლეხისაზე 48 ჯერ ნაკლებს...

რად უნდა გადაიხადოს მეტი ადამიანი მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი ამა თუ იმ წოდებაშია დაბადებული?..

სულ საადგილმამულო გადასახადის სახით ხაზინაში თითქმის 50 მილიონი მანეთი შემოდის... ეს გადასახადი მხოლოდ კერძო მესაკუთრეთა მიწებს ხვდება...

რამდენი მიწაა რუსეთში? მარტო ევროპის რუსეთში (დონის ოლქს გარდა) მთავრობის გამოანგარიშებით ყოფილა 391 მილიონი დღიური. ხაზინას ამაში ეკუთვნის 150 მილ. დღიური, საუფლისწულოა 7,5 მილ., საეკლესიო და სამონასტრო — 8,5 მილ, გლეხთა საზოგადოებებს ეკუთვნის 131 მილ. და კერძო მესაკუთრებს — 93 მილ.

ციმბირი ევროპის რუსეთზე სამჯერ უფრო დიდია იქ 1,200,000,000 დღიური მიწა. ამაში ხაზინას ეკუთვნის 1,150,000,000 დღიური, ხელმწიფის კერძო საკუთრებას შეადგენს 42,500,000 დღიური, კერძო საკუთრებას შეადგენს მხოლოდ 500 დღიური!..

იმ 93 მილიონ დღიურში, რომელიც ევროპის რუსეთში კერძო მესაკუთრეთა ხელშია, 1,800,000 სხვადასხვა საზოგადოებას ეკუთვნის. ამნაირად, ნამდვილი კერძო საკუთრებაა 91,000,000 დღიური, — კერძო მესაკუთრეთა რიცხვი კი — 481,000

მათ ხელში ზემოაღნიშნული მიწა ასეა განაწილებული (იხ. „სტატისტიკის“ წიგნაკი):

საკუთრების სივრცე	მესაკუთრეთა რაოდენობა	სულ აქვთ
10 დღიურამდის	244,376	959,450
10—100	160,165	5,32,218
100—500	47,482	11,325,987
500—1000	13,169	9,33,877
1000—5000	13,458	27,559,544
5000—10,000	1,144	9,876,615
10000-ზე მეტი	924	27,231,154
	481,358	91,605,845

ამნაირად, მთელ კერძო საკუთრების ერთი მესამედი ნაწილი ათას კაცის ხელშია, წვრილი მესაკუთრე (10 დღიურზე ნაკლების მქონე) 263 ჯერ მეტია, ვიდრე მსხვილი, თითო მსხვილ მესაკუთრეზე საშუალო რიცხვით მოდის 29 ათასი დღიური, წვრილზე კი მხოლოდ 3 დღიური..

მაგრამ ყველაზე უფრო დიდი მესაკუთრე და ყველაზე უფრო მდიდარია რუსეთში თვით ხელმწიფე და მისი გვარეულობა. მას და მის სახლობას ხაზინიდან ყოველ წლიურად ეძლევა სახარჯოდ 12,800,000 მანეთი, ე. ი. დღეში 35,000 მანეთი.

ამას გარდა ხელმწიფის გვარეულების სასარგებლოდ მოდის საუფლისწულო მამულების შემოსავალიც. საუფლისწულოა 7,5 მილიონზე მეტი დღიური. 1897 წელს ამ მიწამ შემოიტანა 20 მილიონი მანეთი შემოსავალი, რომელიც ხელმწიფის სახლობას მოხმარდა. ხელმწიფეს თითქმის 2 მილიონი დღიური იჯარით გაცემული აქვს. ყველაზე უფრო დიდი ღვინის ვაჭრობა რუსეთში საუფლისწულო უწყებას აქვს, 1897 წ. მან 2 მილ. ბოთლი ღვინო გაჰყიდა.

ამას გარდა პირადად ხელმწიფის ეკუთვნის ციმბირში 42,500,000 დღიური (ალტაის ოლქი), აგრეთვე რამოდენიმე დიდი მამული ევროპის რუსეთში, მაგ. ლივადია ყირიმში ხელმწიფეს ეკუთვნის, ეგრეთვე რამდენიმე დიდი ქარხანა. ხელმწიფის შვილებს დაბადების დღიდან ეძლევა ხაზინიდან წელიწადში 33,000 მანეთი თითოს. სრული წლოვანობისას კი თითოს სახლის მოსაწყობად ხაზინიდანვე ეძლევა კიდევ თითო მილიონი მანეთი (იხ. კანტოროვიჩის წიგნი).

აქ ჩათვლილი არ არის ის ნაღდი ფული, რომელიც ხელმწიფის გვარეულობას ბანკებში შენახული აქვს, და მისი სარგებელი, რადგანაც ამისი ნამდვილი ცნობა ოფიციალურად გამოცხადებული არ არის...

ხელმწიფის მიწები, მისი ქარხნები, საუფლისწულო უწყების ვაჭრობა ყოველივე გადასახადისაგან განთავისუფლებულია, მის მიწებს ის მცირე გადასახადიც არ ხვდება, რომელიც გაწერილია თავად-აზნაურთა მამულებზე რუსეთში...

საზღვარ-გარედ, სადაც ხალხის წარმომადგენლობა არის შემოღებული და სადაც სახელმწიფო საქმეების მართვა და გამგეობა თვით ხალხის ხელშია, ცდილობენ ისე მოაწყონ საქმე, რომ სახელმწიფო გადასახადი ყველას ხვდეს მის ქონებისა და შემოსავლის მიხედვით; რომ მდიდარმა ღარიბზე მეტი იხადოს და რომ მოისპოს ამაში ყოველივე პრივილეგია. იქ სახელმწიფო უფლება ხალხის უმეტესობის ხელშია და ამიტომ ყოველი ზომა, მთავრობისაგან მიღებული, ხალხის უმეტესობის სასარგებლოდ რჩება.

იქ კი, სადაც სახელმწიფოში მხოლოდ ერთი რომელიმე კლასია გაბატონებული, ხალხის უმეტესობა დაჩაგრული რჩება და გაბატონებულ უმცირესობას ყოველი უპირატესობა და გადასახადების ყოველივე შეღავათი ეძლევა. უფლები

მქონე თავის სასარგებლოდ იყენებს, უფლებას და რაც უფრო მცირეა უფლებების მქონეთა რიცხვი, მით უფრო დაზარალებული და დაქვეითებული რჩება ხალხის უმეტესობა...

უფლების მქონეთათვის ამ უფლებაზე ხელის აღება ძნელი და საზარალოა. ეს უფლება მათთვის საჭირო არის იმ პრივილეგიების და უზიარატესობის შესარჩენად, რომელიც უნდა მოისპოს, თუ სახელმწიფოში ბატონად ხალხი შეიქმნა. ამ უფლებას ისინი ეპოტინებიან, მას ყოველივე ძალღონით იცავენ, მის შესარჩენად არ უშინდებიან სისხლის ღვრას და ხალხის აწიოკებას...

მაგრამ ახლანდელი მდგომარეობა ხალხისთვის აუტანელია... მუდამ შიშშილი, დამშეულ კუჭზე ლოთობა და აუარებელ ფულის გადახდა ისეთ რამეებისთვის, რაიც ხალხს ზედ მეტად სჩაგრავს და აქვეითებს, — მოამკვდევსაც გამოაფხიზლებს და ძალღონეს შემატებს ძველ წყობილებასთან საბრძოლველად. ხალხი მიაღწევს მიზანს ზე საბოლოოდ დაიძვირდრება იმ პოლიტიკურ უფლებებს, რომელიც საჭიროა პრივილეგიების მოსასპობად და მთავრობის საფინანსო მოქმედებაში და შინაურ საქმეების მართვა-გამგეობაში სამართლიანობის დასამყარებლად... ამის თავდები ევროპის მაგალითია. **მეიფაჯეუქი.**

იუმორი მართველობის სფეროებში

იუმორი, როგორც ეროვნული თვისება, მხოლოდ სამხრეთისაკენ მცხოვრებ ერებს აქვთ, — იქ, სადაც ხალხი საზოგადოდ მხიარულია, მოძრავი, დაუღვევარი. ჩრდილოეთისაკენ იუმორი უფრო იშვიათია, თუმცა იქაც ხანდახან შეგვხვდება დიდი იუმორის პატრონი ადამიანები. რუსებში, მაგ, იუმორი გავრცელებული არ არის, მაგრამ მათ შეჰქმნეს შესანიშნავი იუმორისტული მწერალი გოგოლი, მუდამ მხიარულ და დამცინავ იტალიელებში კი ცნობილ ბოკაჩიოს შემდეგ არც ერთი გამოჩენილი იუმორისტი აღარ დაბადებულა. აგრეთვე გერმანელებსა ზე ინგლისელებში ხშირად იშვებდება იუმორისტული მწერალი, მათ ნაწერებში ნაკვესებს და უბრალო სიმახვილესაც ბევრი ადგილი უჭირავს, რომელსაც იუმორთან არაფერი საერთო არა აქვს, რადგანაც შეიძლება ადამიანი ძალიან დინჯი იყოს და მასთან ენამახვილიც.

იუმორი ხასიათის თვისება არის, სიმახვილე კი ქუთის თვისება ორივე ხსენებული თვისება ერთ ადამიანში თუ არის შეერთებული, — მას სახელად ერქმევა vis comica, — კომიკური ძალა ან ნიჭი, რომელიც ადამიანის ხასიათსა და მოქმედებაში და ცხოვრების სხვა და სხვა მოვლენაში სასაცილო მხარეებს ადვილად აღმოაჩენს და გვიჩვენებს. კომიკური ნიჭი შეიცავს სიტყვის კომიკურ ნიქსაც; ამ ნიქის მქონე ადამიანი უბრალოს, სულ უშინშენელო რამესაც სასაცილოდ გადმოგვცემს.

ყველა ეს თვისება ფრანგებს აქვთ, მათი მწერლობა მდიდარია იუმორისტულ და კომიკურ ნაწარმოებით. მათი კომედიები უკანასკნელ ხანამდის ყოველთვის სამაგალითოდ ითვლებოდა. იუმორისტული რომანიც საფრანგეთში მეტად განავითარეს და მეცხრამეტე საუკუნის დამლევს ალფონს დოდემ აქ გამოსცა თავისი შესანიშნავი თხზულება: „ტარტარენ ტარასკონელი“.

საფრანგეთის იუმორი ლექსებშიაც თავს იჩენს, თანამედროვე ცხოვრების აღწერაში და ფელეტონებში; მაგრამ მის განვითარებისათვის საჭირო იყო შესაფერი ნიადაგი, რომელსაც იძლეოდა საფრანგეთის საზოგადო ცხოვრება.

მართლაც, ცხოვრებამ მხოლოდ მასალა წარმოუქმნა მკერსის იუმორისტულ თხზულების დამწერს, — ვინაიდან ვინაიდან რა აგრეთვე შესაფერი გუნებაც, რომელიც ფრანგებს ყოველთვის ჰქონიათ.

ქართველებში ყველა პირობა არსებობს, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო მდიდარ იუმორისტულ მწერლობის განვითარება, მაგრამ აქ ჯერ არც ეროვნული იუმორისტული რომანი არ არის და არც ცნობილი ორიგინალური კომედიები. მართალია, რომ კომედიების ნიჭიერი მწერალი საზოგადოდ იშვიათია და ამიტომ ქართულ მწერლობის ახლანდელ მდგომარეობაში ძნელი მოსალოდნელიც არის მისი გაჩენა, მაგრამ საამისო ცდა მაინც უნდა იყოს, რადგანაც იუმორისტულ მწერლობაში პირველ სუსტ ნაბიჯს სხვა უფრო გაბედული მოჰყვება შემდეგში.

ქართული იუმორი მხოლოდ ყოველად ცნობილ ტიპებს ეხება, მწერლობაში მოძველებულებს, — ცხოვრება კი მუდამ იცვლება, ახალ მოვლენებს ჰქმნის, რომელიც მწერლობისათვის, საუბედუროდ, დღეს კიდევ შეუძნეველი რჩება.

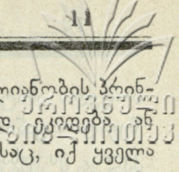
უფრო ხშირი ტიპი ქართულ იუმორისტულ მწერლობაში არის მფლანგავი თავადი, რომელიც თავის ქონებას სქამს და არ ფიქრობს თავის თავზე და თავის ბავშვების მომავალ ბედზე არ ზრუნავს. მაგრამ ეს მოქიფვე დღევანდელ ცხოვრებაში ის აღარ არის, რაც ამ ოცის წლის წინეთ ყოფილა: იგი ვაღარიბდა და იუმორისტული მწერალი მას დიდ ფულის მხარჯველად ვერ გამოიყვანს, ახლა მან მხოლოდ არ იცის თავის მოთხოვნილებათა შეზღუდვა. მოქიფეთა ტიპი დაქუცმაცდა, სადაც წინეთ ათასობით იხარჯებოდა, ახლა ასობითაც ფული არ არის. აღარ არსებობს წინანდელი სიმდიდრე, დარჩა მხოლოდ დაუღვევრობა, თადარიგიანობის უქონლობა, უმუშევრობა.

ყველა ეს ნაკლი, ზოგიერთის აზრით, მხოლოდ თავდაზნაურების თვისებად არის ჩასათვლელი, მაგრამ ნამდვილად იგი სხვა წოდებებშიაც შეგვხვდება, — ამიტომ სიმართლესთან უფრო ახლო იქმნება, თუ მათ ეროვნულ ნაკლის სახელი ეწოდებოდა. მაგრამ სასაცილოდ დარჩენა არავის არ უყვარს, ყველა ცდილობს თავის ნაცნობებსა და მეზობლებში მონახოს ყოველნაირი ნაკლი, თავისი თავი კი უნაკლულად გამოიყვანოს. ასევე სხვა და სხვა წოდება ერთმანეთს იგდებს მასხარად.

განა ცხოვრება იუმორისტისათვის ცოტა მასალას იძლევა? ავიღოთ, მაგ., ადამიანი, რომელიც სხვის რჩევას ეურს უგდებს, მაგრამ არ ისმენს, ამის გამო ათასნაირ შეცდომაში ვარდება და სასაცილოც ხდება. ამნაირი ტიპია, მაგ., სერვანტისის ცნობილი გმირი დონ-კიხოტი. ვისაც წაუკითხავს დონ-კიხოტის ცხოვრება, დაგვეთანხმება, რომ ქართველებშიაც დონ-კიხოტისებური ხასიათი მეტად ხშირია. ოცნება და სინამდვილე მათ წარმოდგენაში არ ირჩევა, ოცნებით ვატყობულები სხვა და სხვა შეცდომაში ვარდებიან.

გავისხნოთ სხვა ადამიანი, რომელიც ცდილობს ნაცნობებში გამოჩნდეს, — ღარბ ქალს ირთავს და მდიდრულ ქორწილს იხდის. თქვენც ამ ქორწილში ხართ, ხედავთ მასწინძლის კმაყოფილ სახეს და ფიქრობთ, რომ ამ ქეთს დიდი მარხვა მოჰყვება.

ავიღოთ მემამულე, რომელიც ქალაქ ადგილას ჩამოდის, რომ მეორედ ან მესამედ ვადაიგირავოს თავისი მამული; — მდიდარ სასტუმროში ჩამობტა, არაფერს იკლებს, ნაცნო-

ბებს უმასპინძლებდა, ეტლით დასეირნობს, თეატრებში და-
დის და სიამოვნებს. აგერ ბანკიდან ფული მიიღო, მაგრამ,
ხარჯები რომ გაისტუმრა სასტუმროში, შინ წასაღებად თით-
ქმის აღარაფერი დაურჩა.

ქართველი საზოგადოდ ადვილად იწყებს ოცნებას, მას
არ უყვარს შესაძლებელისა და შეუძლებელის აწონდაწონა და
ამიტომ იგი ხშირად სტყუვდება კიდევ.

შეგროვდებიან, რამე სავაჭრო ამხანაგობა დავაარსოთო;
მოქიშვე თუ უხსენე, გიპასუხებენ, მოქიშვესი არ გვეშინიაო,
ჩვენი საკუთარ ძალ-ღონის იმედი გვაქვსო, მაგრამ ბოლოს სწა-
მდვილე სულ სხვას გვიმტკიცებს და გაკოტრებული ამხანა-
გები ბედს სწყევლიან და თავის საკუთარ შეცდომებს ვერც
კი ამჩნევენ.

უმაღლეს სწავლა-დასრულებული ახალგაზდა შინ ბრუ-
ნდება, როგორც ექიმი, მასწავლებელი და სხვა. მას თავისი
საკუთარი საქმე აქვს, რომელსაც უნდა დაადგეს, რომ თავისი
კოდნა განიფიაროს, მაგრამ ახალ კოდნის შეძენაზე იგი არ
ზრუნავს, მას „საზოგადო მოღვაწეობა“ მოუწია. ავიწყდება,
რომ საზოგადო მოღვაწეობისთვის საქირაა შესაფერი კოდნა,
ნიჭი და გამოცდილება, მაგრამ მას „უნდა“ ასეთი მოღვაწე-
ობა და მთელ თავის ღროს ანდომებს ლაპარაკს, კრებებში
საირულს, ცხარობს და მოწინააღმდეგეთ ეკამათება. ან რატომ
არ ილაპარაკებს, ლაპარაკი ხომ გამუდმებულ-მუშაობაზე
უფრო ადვილი საქმეა...

როგორც ხედავთ, კომიკური ტიპი ბევრია ქართველების
ახლანდელ ცხოვრებაშიაც.

რატომ არ გამოხატავს ყველა ასეთ მოვლენას ქართვე-
ლების თანამედროვე მწერლობა? ნუ თუ იუმორისტული
ნიჭი ქართველ მწერლობაში სრულებით არ მოიპოვება?..

იუმორი, როგორც ცხოვრების გამოხატველი, ცხოვრე-
ბაში შემოსულ სხვა და სხვა, არა-სასურველ მოვლენის ამ-
წერ, — ძლიერი ძალაა რომელიც ხელს უწყობს ამ მოვლენ-
ნათა გამოცნობას და მოსპობას.

იუმორისტულ მწერლობისთვის მასალა ბევრია, საქი-
როა ამ მასალის გამოყენება. **ანტონ ლეისტა.**

სიკვდილით დასჯა

თვითმპყრობელობის დამცველთა სახელით მომქმედი ძა-
ლები რუსეთში სიკვდილით სჯიან ყველას, ვინც გაბედა მათ
საწინააღმდეგოდ ახედრება და მოისურვა ახალ, უკეთეს წეს-
წყობილების შემოღება სახელმწიფოში. სისხლის ღვრით, ხალ-
ხის დახვრეტით და ჩამოხრჩობით აპირებენ ისინი თავიანთ
ბატონობის შერჩენას. სიკვდილით სჯიან, რომ შეაშინონ ხა-
ლხი და თავის სისასტიკით მასში ყოველივე ცვლილების
სურვილი აღმოფხვრან. ჰგონიათ, რომ სისასტიკე ხალხს „გა-
მ-აფხიზლეს“ და წინანდებურად მორჩილებას ასწავლის...

მაგრამ სიკვდილით დასჯა ახლად გამოგონილი საშუა-
ლება არ არის, მმართველთა სისასტიკე ხალხის დასამონებლად
ისტორიას წარსულშიაც უნახავს. ყველგან, სადაც არსებულ
უსამართლო წყობილებით აღშფოთებული ხალხი ცდილობდა
თავის მდგომარეობის გაუმჯობესებას, ის ჯგუფები, რომელ-
თათვისაც სასარგებლო ყოფილა ეს წყობილება, საშინელ
სისასტიკეს იჩენდნენ თავის ბატონების გასამაგრებლად... და
მინც ხალხი ბოლოს გამარჯვებული რჩებოდა და სპობდა
არსებულ უსამართლობას!

იქ, სადაც საზოგადო წყობილება სამართლიანობის პრინ-
ციპზე აგებულია, სადაც კანონი თანასწორად იმედობა
იცავს ღარიბს და მდიდარს, სუსტს და ძლიერსაც, იქ ყველა
ნებაყოფლობით ასრულებს ამნაირ კანონს, მისი დაძალება
საქირო არ არის; მაგრამ იქ, სადაც კანონი არსებობს იმის-
თვის, რომ ძლიერს სუსტი დაჩაგვინოს, სადაც კანონი
ხალხის უმეტესობას სახელმწიფოში გაბატონებულ უმცირე-
სობის მონად ხდის, — ხალხს ეჯავრება ასეთი კანონი, ხალ-
ხი ცდილობს მის მოსპობას და გაბატონებული უმცირესობა
თავის უპირატესობის შესარჩენად სხვა და სხვა სასტიკ სას-
ჯელის საშუალებით ცდილობს ეს ყველასათვის საზარელი
წყობილება არავის არ დაარღვევინოს.

ძველ ინდოეთში ხალხი რამოდენიმე ნაწილად, კლასად
ან თოხუშად იყო. გაყოფილი მაღალი კლასები ითვლებოდნენ
ქვეყნის ბატონებად და მათ ხელში იყო სიმდიდრე, სწავლა-
განათლება, მართვა-გამგეობა და სამართალიც. ხალხის უმე-
ტესობა კი, ყოველივე უფლებას მოკლებული, ვალდებული
იყო გამუდმებულის შრომით ერჩინა ეს ბატონები. ხალხის
უმეტესობა დამცირებული და დაქვეითებული იყო. სახელმ-
წიფოში გაბატონებულ ჯგუფების რომელიმე წევრს შეეძლო
გლეხის ცოლი თავისთვის წაეყვანა, წაერთმია გლეხისთვის
სახლი ან სხვა რომელიმე ქონება.

ასეთი წყობილება ხალხს ეჯავრებოდა და ამიტომ ხალხის
დასამონებლად შემოღებული იყო სიკვდილით დასჯა. მონა,
რომელიც ინდოეთის საეკლესიო წიგნებში ჩიხხედვდა, ესალ-
მებოდა სიცოცხლეს. სიკვდილით სჯიდნენ ქურდობისათვის,
ენას სჭრიდნენ მათ, ვინც გაბედავდა ბატონის შეურაცხუფას.

ეს უსამართლო წესები ხალხს ეჯავრებოდა, ამ უსამა-
რთლობას იცავდა... სიკვდილით დასჯა.

ძველ საბერძნეთში 400.000 მონაზე იყო მხოლოდ
21. 000 თავისუფალი მოქალაქე. ეს უმცირესობა სიმდიდრეში
და ფუფუნებაში ცხოვრობდა, ფილოსოფიის შესწავლ.ში ღროს
ატარებდა და პოლიტიკოსობდა, უმეტესობა კი, მონები, მათ
სარჩენად შრომობდა და იტანჯებოდა. უმეტესობის მონად
დარჩენა საქირო იყო უმცირესობისთვის და ამიტომ მონებში
მორჩილების შესარჩენად სიკვდილით სჯიდნენ იმ მონას, რო-
მელიც წელში გასწორებული მიდიოდა ქუჩაში და თავისუ
ფალ მოქალაქესავით თავის მაღლა დაქერას ბედავდა.

რომში, სადაც მდიდრების ჯგუფი ხალხს ყვლეფდა,
თვითონ კი ქეიფსა და გარყენილებაში ღროს ატარებდა, სხვა და
სხვა სასტიკ სასჯელით იცავდნენ ამ თავზე ხელაღებულ
უმცირესობის პრივილეგიებს. სულ უმნიშვნელო დანაშაუ-
ლისათვის ადამიანს ჰკლავდნენ, მხეცებს შესაქმელად უგდებ-
დნენ. რომის სენატმა ერთხელ სიკვდილით დასჯა გაღუწყვიტა
400 მონას იმისათვის, რომ ერთა მათგანმა, იკვიანობის გამო,
მოჰკლა თავისი ბატონი. უმცირესობის გაბატონება, როგორც
უსამართლო, ხალხს ეჯავრებოდა და ამ ბატონობის შესარჩენად
ახშირებდნენ რომში სიკვდილით დასჯას...

სიკვდილით დასჯა საშუალო საუკუნეებში გახშირდა.
სწორედ ამ საუკუნეებში იმატა უსამართლობამ, ხალხის და-
მონებამ და დაქვეითებამ, ამ საუკუნეებში ხალხი გამოფხიზლე-
ბის გზას დაადგა... ხალხი ფეოდალების ნამდვილი მონა იყო,
მიწა ფეოდალებს ეკუთვნოდა, ფეოდალებს ეკუთვნოდა გლე-
ხების შრომაც, ათასი სხვა და სხვა გადასახადი სულს უხუ-
თავდა გლეხობას. გლეხი თავის საკუთარ ცოლსაც ვერ დაუ-
კავებდა ბატონს... ფეოდალებს ნადირობა უყვარდათ და

სოფელს ამიტომ თავის ყანების შემორაგვა არ შეეძლო, არ შეეძლო ყანისთვის მაგნე პირუტყვების და ფრინველების მოკლა. ეს უსამართლობა ხალხს ეჯავრებოდა და სიკვდილით დასჯა იცავდა ამ უსამართლობას.

მეთოთხმეტე და მეთუთხმეტე საუკუნეებში მატყლს ფასი მოემატა და ინგლისის ფეოდალებმა ფულის მოსაგებად ცხვრების მოშენება დაიწყეს, მაგრამ საამისოდ დიდი საძოვარი ადგილები იყო საჭირო და მემამულეებმა დაიწყეს მოიჯარადრე გლეხების განდევნა და ყანების საძოვარ ადგილებად გადაქცევა. გლეხობა საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა, ულუკმუპურათა და უსაქმო ხალხის რიცხვი მარტო შოტლანდიაში ორას ათასამდე ავიდა...

ამ „მაწანწალობის“ მოსასპობად ინგლისის მეფეებმა შემოიღეს... სიკვდილით დასჯა. ჰენრიმ მერვეს მეფობაში 70,000 ლარიბი დასაჯეს სიკვდილით. დედოფალ ელიზაბეტას დროს 19,000 ადამიანი გამოასალმეს სიცოცხლეს...

საშუალო საუკუნეების წყობილება ხალხს ყოველიფერს ართმევდა, ხალხი ამ უსამართლობის გამო აცხადებდა უკაცობა და გაბატონებული უმცირესობა ჯალათებს გზავნიდა ხალხის „დასამშვიდებლად“.

საზოგადოდ თვალი რომ გადავავლოთ კაცობრიობს წასულ ცხოვრებას, ჩვენ დავინახავთ, რომ სიკვდილით დასჯა ყველგან უსამართლობას, ხალხის სიძულვილის გამომწვევ წყობილებას იცავდა; სიკვდილით დასჯა საჭირო იყო, რომ ხალხს მორჩილად აეტანა არსებული უსამართლობა, სიკვდილით დასჯა ხალხის დასამონებლად იყო საჭირო! ყველგან, სადაც ხალხი თავის უფლებებზე ხმას აღიმალლებდა, მისი სისხლის მწოვლები დაუზოგავად სჯიდნენ „აჯანყებულებს“. ინკვიზიციამ სისხლით შეღება ქვეყანა „კუდიანების“ ძებნაში. რუსეთში იოანე მრისხანემ 300 კაცი ერთად სიკვდილით დასაჯა მხოლოდ იმისთვის, რომ ისინი წინააღმდეგობას უწევდნენ მეფის ახლობელთა ძალმომრეობას. ნოვგოროდში ამავე მეფემ 60,000 ადამიანი დასაჯა სიკვდილით იმისათვის, რომ ემონადა, ვაი თუ ამ თავისუფლების მოყვარე ხალხმა ჩემი თვითმპყრობელობა არ მიიღოსო.

და თუ წარსულში სიკვდილით დასჯა ყოველთვის უსამართლობას იცავდა და ხალხის დამონებას ემსახურებოდა, ცხადია, რომ ამ სასჯელის განშირებას ჩვენს დროშიაც იგივე მიზანი ექმნება.

მაგრამ წარსული გვიჩვენებს იმასაც, რომ ამ საშინელ სასჯელს თავის მანხისათვის ვერ მიუღწევია და ვერ შეუჩერებია სამუდამოდ საზოგადოების თანდათან განვითარება.

მონობა ყველგან მოისპო, მოისპო ბატონ ყობაც-გამოფხიზლებული ხალხი ევროპის ყველა სახელმწიფოში ბატონი შეიქმნა, და ყველგან უმეტესობის გაბატონებასთან ერთად შეიცვალა არსებული კანონები, მეტი სამართლიანობა შემოვიდა სახელმწიფოში და ამას სიკვდილით დასჯი შემცირებაც თან მოჰყვა. ევროპაში სიკვდილით დასჯა ახლა მეტად იშვიათია... იშვიათი შეიქმნა იგი იმიტომაც, რომ მას ხალხის სამუდამოდ დამონება არ შეუძლია.

ყოველივე დასჯას მიზნად აქვს 1) დამინება, 2) საზოგადოების მაგნე პირთა ჩამოშორება ან 3) ბოროტმომქმედის გასწორება.

სიკვდილით დასჯა არავის არ შეაშინებს. უწინ ეგნათ, რომ სისხლის ღვრას შეუძლია თავისუფალ მისწრაფების მოსპობა. სიკვდილით სჯიდნენ საჯაროდ, ჩამობრძობილებს რამოდენიმე დღეობით სტოვებდნენ სახრჩობელაზე, დასაჯელ ად-

მიანს აწამებდნენ, ცეცხლზე სწვავდნენ, ხარშავდნენ, ზეზრებდნენ, ხელ-ფეხს აკლიდნენ, თვალს სთხრიდნენ... მაგრამ „ზოგადი მოქმედება“ ამითი არ ისპობოდა,— პირიქით, ხშირად უფროც გახშირებულია.

სიკვდილით დასჯა „მაგნე“ პირთა ჩამოსაშორებლად ხომ სულ არ ვარგა. ვინ არის მსაჯული? ვინ იტყვის, რამდენად მაგნეა ხალხისთვის ესა თუ ის ადამიანი? ქრისტე მაგნედ ჩასთვალეს იოანე გუსი კოკიანზე დასწვეს...

კანონი იცვლება. ის საქციელი, რომლისთვისაც რევოლუციის წინ საჩიობელაზე გზავნიან, რევოლუციის შემდეგ ადამიანის „ხელუხლებელ უფლებად“ შემოდის. 1789 წლამდის საფრანგეთის მეფეები სხვებს სჯიდნენ სიკვდილით, 1793 წელს კი თვით საფრანგეთის მეფე დასაჯეს სიკვდილით.

ადამიანის, „ბოროტმომქმედის“ აღნიშნულ სასჯელით გასწორება არ შეიძლება, მოკლული არ გამოიცვლება.

გამოცდილებამ გვიჩვენა, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში სიკვდილით დასჯა, შემცირების მაგიერად, ახშირებს ზოგიერთ ბოროტმოქმედებას. პოლიტიკურ და სარწმუნოებრივ დამნაშავეთა სიკვდილით დასჯა არავის არ შეაშინებს. ასეთი „დამნაშავე“ დასახულ იდეალით არის გატაცებული, მას სწამს, რომ ხალხის კეთილდღეობისათვის იბრძვის და ამ კეთილდღეობას იგი სწირავს შეგნებულად თავის თავს, თავის ქონებას, შრომას და სიცოცხლესაც. ასეთ კაცს სიკვდილით დასჯა არ შეაშინებს,— პირიქით, სწორედ ამ სასჯელის არსებობაც მას უსამართლობად მიიჩნია და ბრძოლისთვის მზნებდას და გატაცებას უმატებს. გაბატონებულ წრეების სისასტიკე ხალხის თვალში ზედმეტ საბუთად ხდება, რომელიც ამტიკებს არსებულ წყობილების უფარვისობას.

გაბატონებულ უმცირესობის ძალმომრეობას კაცობრიობისათვის დიდი ზიანი მოუტანია. სიკვდილით დასჯა სიმართლისათვის მებრძოლთ ჰლუბავდა, ხალხის განთავისუფლების დამცველებს სიცოცხლეს უსპობდა.

საბერძნეთში ფილოსოფოსი სოკრატი დასაჯეს სიკვდილით. სოკრატის მოძღვრების წინ მუხლი მოიყარა მთელმა კაცობრიობამ, საბერძნეთის მსაჯულებმა კი იგი სიკვდილის ღირსად იცნეს. მისი დანაშაული ის იყო, რომ ხალხს სიმართლეს ეუბნებოდა და მეთაურთა არარაობას ამჟღავნებდა; მისი დანაშაული ის იყო, რომ ამა სოფლის ძლიერთა მონამორჩილად არ გამოდიოდა.

იუდეაში ჯვარს აცვეს ქრისტე, დასწვეს მისი მოციქულები. მისი დანაშაული ის იყო, რომ ამ ქვეყნის ძლიერებას და მტარავალთა ძალმომრეობას წინ აღუდგა და ხალხს ცხოვრებისთვის ახალი გზა გამოუჩინა.

საშუალო საუკუნეებში დასწვეს გუსსი, რომელიც ამხელდა მაშინდელ სამდევლოების სისამაღლეს, თავი მოჰკვეთეს მიუნცერს, რომელიც გლეხობას ეუბნებოდა, რომ არსებულ დამონების და დაბნელების მაგიერად ამ ქვეყნად უნდა დამყარდეს თანასწორობა.

რუსეთში ახლა პირველი არ არის ხალხის კეთილდღეობისათვის მებრძოლთა სიკვდილით დასჯა. რუსეთის მეფეები თავის ბატონობის შესარჩენად ათასობით ხოცავდნენ ხალხის საუკეთესო შეილებს. შეუბრალებელი იყვნენ იოანე მრისხანე და პეტრე პირველი. ვასილი შუისკიმ 4000 მოწინააღმდეგე აზნაური დაახრო. მეფე ალექსი მიხეილის ძე ათასობით აკვლევინებდა იმთ, ვინც მის მოხელეთა ძალმომრეობაზე უკმყოფილების გამოცხადებას ბედავდა.

საქართველო
საზოგადოებრივი

მ ა რ ი უ ს ა ლ ი

რუსეთში სიკვდილით დასჯა რამდენჯერმე მოსპობილად გამოუცხადებიათ მეფეებს, მაგრამ ცხოვრებაში მისი მოსპობა ჯერ კიდევ ვერას გზით ვერ მოხერხებულა. სანამ არსებობს ხალხის დამონება და სანამ სახელმწიფოში არ მოსპობა გაბატონებულ წრეების აღვირახსნილი თვითნებობა და ძალმომრეობა, სიკვდილით დასჯაც არ გადავარდება.. სანამ მმართველი წრეები და ხალხი ერთმანეთის მოწინააღმდეგედ არიან და ერთმანეთს ებრძვიან ბატონობისთვის, სიკვდილით დასჯა მმართველების ხელში ბრძოლის იარაღად დარჩება ხალხის დასამონებლად, არსებულ უამართლო წყობილების გასამაგრებლად, და, ერთხელ მოსპობილი, ეს დასჯა სხვა სახით ისევ შემოვა...

რუსეთში სიკვდილით დასჯა, რამოდენიმეჯერ მოსპობილი, ახლაც არსებობს. ეს დასჯა... სამხედრო სასამართლოს გადაწყვეტილებით ხდება, და რაკი რუსეთის ყველა კუთხეში ამჟამად სამხედრო წესებია შემოდებული, ამიტომ სიკვდილის დასჯაც ყველა კუთხეში გახშირდა. სამხედრო სასამართლო სიკვდილით სჯის იმათ, ვინც წინააღმდეგობას უწევს მთავრობისაგან დაყენებულ მოხელეებს, მაშინაც კი, როდესაც ეს წინააღმდეგობა თვით ამ მოხელეთა უკანონო მოქმედებით და ძალმომრეობით არის გამოწვეული. სიკვდილით სჯიან იმათ, ვინც ამა თუ იმ გუბერნატორის ბრძანებას დაარღვევს, — ვარშავაში იარაღის ტარებისათვის იყო გამოცხადებული სიკვდილით დასჯა!..

სამხედრო სასამართლო საჯარო არ არის. ამ მსაჯულებს არ უყვართ სინათლე, და, სასამართლოს ოთხ კედელში მიმალოლი, ისინი სახრჩობელაზე ავზავნიან მათ, ვინც თავს სწირავდა ხალხის კეთილდღეობას. მათ არ უყვართ სინათლე. არ უყვართ, რადგანაც მათს განაჩენს სიბრალოლი და სამართლიანობა აკლია, ბავშვებს ახრჩობენ, უბრალო ეჭვით სჯიან, საქმის განურჩევლად სიცოცხლეს ასაღობენ იმათ, ვინც სახელმწიფოში გაბატონებულ ძალების თვალში „საეკვოდ“ ან მათთვის „მავნელ“ მიჩნეულია.

სიკვდილით დასჯამ რუსეთში სასჯელის ხასიათი დაჰკარგა. იგი ამჟამად მხოლოდ ბრძოლის იარაღად გადაიქცა. ხალხის უმეტესობას ებრძვის სახელმწიფოში დღემდის გაბატონებული უმცირესობა და ცდილობს სისხლით და სისასტიკით ჩააქროს ხალხის გამოფხიზლება: ხალხი ხედავს არსებულ წყობილების უსამართლობას, ხედავს, რომ ამ უსამართლობას დამცველები ჰყავს და ებრძვის მათ... იცის რომ ეს „დამცველები“ მხოლოდ თავის უპირატესობას იცავენ, რომ მათ ხალხის კეთილდღეობა სრულებით არ ენადვლებათ.

ამნაირ პირობებში სიკვდილით დასჯა და სისასტიკე ხალხში მხოლოდ ახალ მებრძოლთ შეჭმენის, მებრძოლად გახდის იმათაც, ვინც წინით გულგრილად შეჰყურებდა არსებულ უსამართლობას, რადგანაც ყველა გრძობს და ყველამ იცის, რომ მმართველ წრეებს ზნეობრივი უფლება არა აქვთ მათ ხელში მყოფი სახელმწიფო ძალა მხოლოდ თავის საკეთილდღეოდ მოიხმარონ და სასამართლოც ხალხის დასამონავებელ იარაღად გახადონ... სიკვდილით დასჯას წინეთაც ვერ შეუჩერებია საზოგადოების განვითარება..

რ — ლი.

ეს მოხდა მოულოდნელად. მხოლოდ დღით ასტუდა საღხში მათქმს-მოთქმს. რადგან ამბებს ერთმანეთს გადასცემდნენ, რჩევას ჰქოთხვადნენ, ბჭობდნენ; ზოგი რას ამბობდა, ზოგი რას, ზოგი ახვადებდა, ზოგი აქარწულებდა. ერთი კი ყველამ კარგად იცოდა, რომ „ჯარი მოდის“. რისთვის? „დასაჭკვანებლად.“

რასი გამოხატებოდა ეს დაჭკვიანება, როგორ, რანაირად ან ვის დასაჭკვიანებდნენ, ეს არავინ იცოდა. ღაზარკობდნენ: არავის დაზოგავენ, მოუღს დასას გადასწავენ, არც ქალსა და არც ბავშვს არ დაინდებენო, შვარპი არავის არ სჭეროდა, არ უნდოდა, არ შექედლო დაეჭვებინა.

— რისთვის? — ყველა განცვიფრებით კითხულობდა. ახალ წლის წინა დღე იყო, — ცივი, ნესტიანი, ღრუბლიანი. დაბა №-ის მთავარ ქუჩაზე, სდაც ორ-შირად ჩარიგებულებო სხვადასხვა მდაზიები და ღუქნება, ხალხი არა ჩვეულებრივად ირუოდა, გათქვეფილსა და ცივ ტაღასს ფეხითა ზეღდა, იგინებოდა, ვვიროდა, ოხუნჯობდა, ეიდულობდა, ჰყიდა, და დალაღულ-დატანჯული შინისკენ მიეშურებოდა.

აქ ნახვლით გლესს, რამელსაც სოფლიდან ჩამოტანს დაკლული გოჭი, ფრინველი, გვერცხი და, სიცივისკან გათოშილი, დაკლულ ფარჯაში ეხვეოდა და ერთს აღაგას უძრავად იღკა. ნახვლით რკინის გზის მოსამსახურებს, მათ ცოლებს ზატარა გრძელი კაღათებით, ქაღალტონებს, რამლებიც მუხლებამდის ტაღასში ნახვად ფეხს ადგანენ, ნახვლით სოფლებიდან ჩამსულ მღვდლებს, დიკვებს და სხვ. ეს აჭრელებული მრავალფეროვანი ბრბო ბედნიერ დღისთვის ემზადებოდა და ფერურობდა, ცდილობდა, მალე მოშორებოდა ამ ტაღასს, სიცივსა და ჰედვას.

— მოდანი! მოვიდნენ! ამ სიტუებმა ეღვასავით მოიბრინა მთელი ქუჩა. მოღაზარკეს ზირში სიტუვა გაუწეა, შეიდეგლს ფუღით გაშვარდი ხელი ჰქარში გაუჩერდა, ვისაც რა გჭირა ხელში, ისე გაჭვავდა.

— მოვიდნენ!! რა ექნება?! — ეს კითხვები სახეზე ექნას ვეკლას. ორსართლიანი უზარმაზარი სადგური, მრავალ ზატარ-ზატარა შერბებით და აურბეული ვაგონებით, იქვე სიახლოვეს შავად მოსჩანდა. შიშითა და ცნობის მოყვარობით გატაცებული თვალები ხალხმა სადგურს მიანერა.

აქამდე დაურუბულ და მიგებულ სადგურზე მოსამსახურენი, უჩინარები, მახრის ზოდიცა და დაბალი ხარისხის მოხელენი ბუზივით აირივნენ, მარბი-მარბოდნენ და მოუსვენრად ცანცქეროდნენ რკინის გზის ერთს კუთხეს, საიდანაც მატარებელი უნდა მოსულიყო. აგერ ისიც გამოჩნდა. ხუნემითა და ქაღალდით უახლოვებოდა სადგურს. მიურბელების თვლთ წინაშე ერთი-ერთმანეთზე მისრავლებდნენ ვაგონები, საიდანაც მოსჩანდა ემაწილი, ადვუნბეული სახეები ზარისკაცებისა, თოფების შუბები, საომრად გამოზადებულს მოწუბობლობა და ისმოდა მადლი ხმაურობა და უფროსთა ბრძანება.

გაუჩქებულმა, უძრავად მდგომარე ხალხმა ინსტიქტიურად იგრძნო, რომ მათი შიში უნდა გაზარტებულებო. ეს ის ჯარი არ იყო, რამელსაც ხშირად აუღლ-ჩაუღლათ ამ სადგურზე ისე, რომ არავის არც კი შეუშხნევი. ჩუმნი, მორიდებით მოსარულე-მოღაზარკენი, დაჩაგრულნი. მიგებულნი, შესაბრალ სნი ჯარას კანციდეს სტიქიანად გარდაქცეულიყუნენ, შეუბრადებულს, უკვლო, სხარულ ძაღს წარმოადგენდნენ, რამელიც არ ინდობს არც უსულო არც სულიერ არსებას და გაუმაძღარი, არავინ იცის, რად და რისთვის გაბორტებული, არეშარეს უქადის განადგურებას, წადკას.

ადამიანის სიცოცხლისა და ნაშრომ-ხალისის ერთიანად მოსპობას, ახარად ქრებას.

ეს იყო ძლიერი, უღმობელი, ქარიშხლის მიერ აღფრთოვანებული ზღვა, რომლის ტალღის მოახლოებაზე უოველი სულდგმული თავზარდაცემული კარბის და უკან აღარ იხევებს.

ჯარის კანონი სანქცირებდა კადმოსტრენ ვაკონებიდან და დაფიქრებული თვალები არემარეს მოაგდეს. სადგურის მადამო კავის ერთგვარ ადამიანებითა და თოფებით. ვიდაცა მადამის, ბრძანებულთბის კილოთი ჰეგორდა, ჯერ ისმდა გუგუნი, შემდეგ აჟეორდნენ, შეჟგუფდნენ... უგრეო რადამის იტქა, მას მოჰყვა მეთრე, მესამე და ასტუდა სახარელი ჰქაქა.

— ტრახ... ტრახ... ტრახახახ! — აძლევდა ბანს მთები.

უეკლავური ჩაჩუმიდა. ჰეგრეც თითქოს ჩაჩუმიდა. გამეფებულ სინუშიში მით უფრო სახარდად, მით უფრო გარკვევით სტქქდა თოფი და ხეობის მიერ მოცემული ბანი.

ზარ-დაცემული, თავ-გზადანული ბროტ გაფრთხა, კაიქცა, ქუჩები მსწრაფად დაიკლდა. სტუეესავით წამოსულ ტუეების ქვეშ კანებსავე მასული ზარბონები აქა-იქ მადამიებს სანქცირებდა ჰქეცავდნენ. ერთი წამი და — დაბა ჩაკვდა, მიიძინა. ქუჩების მოედენენ ჯარის კანონი...

II

ცა ჩელ-ჩელა იქმისდებოდა. დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ გვერდ-გვერდად მისრიალებდა ღრუბლების შავი ნაწიკები. ღრუბლები კარბდნენ, თითქოს უკანდამ რადცა ძალა აწეებოდა, გზად-გზა იწეებოდნენ და სივრცეში იქსკისებოდნენ. ნიდაბ-ახლით ვარკვლავები მხინრულად გამოიუკრებოდნენ და დამის სიცივეში ოდნავ ელვარებდნენ. მათი მკრთალი ნათელი და მინდვრებში და დებული, ხელ-უსლებელი თოვლი დამის წვედამდნენ ფერს უკარგვდნენ. ხეობიდან ჰქრდად ხშირი მსუბუქი ქარი და არემარეს აცოცებდა.

დამის ათი საათი აქმებოდა, მკრამ დაბას სიცოცხლის ნასახი არ ეტოვებოდა. არც ერთ ფანჯარაში სინათლე არ გამოსტეულია. ფანჯრები და კარები უეკლას დახურული ჰქმნდათ, ბეგონებოდათ, ხადხი და ცხველი ახ მთლად ამომწვდარა, ან დრმა ძილს მისცემდა, თუმიცა ამ იუფიქში, ამ დამის წვედამდში, ამ მირგებულ-მიხუშებულ სახლებში ადამიანი სცხვარობდა და არც ეძინა...

სადგურსა და ბასარზე კარგა მომორებით, წყალ-გაღმა, დაბის ბოლოში, ხის შენობებს შორის კოხტად გამოიუკრებოდა ზატარა ოსსართულიანი ქვეთერის სხლი. ზედა სართულის ოთახის კარები დრტკამოშვებით სიფრთხილით გაიღებოდა და ავანზე ფეხ-აგრეფით გამოვიდოდა ხელმე რადცა აჩრდილი. ეს იყო ამ სახლის ზატარანი, რკინის გზაზე მოსამის ხურე კანდუქტორი გიორგი მედინაშვილი.

აიფ-ფანისა შხალეობი კარულ ზატარა ოთახში, რკინის რუსულ ფეხთან მიეუტრული აჯდა ხანში შესული, სანდომიანი სახის ქალი, გიორგის ცოლი. ვასთობდად ხელები ფეხისკენ გაუშვინა და სთვლემდა. უოველს ფანი-ფუნიზე ან ხმურბასზე შეკრთებოდა, შიშით მიიხედ-მოიხედვდა და ისევ ჩაქქინდრავდა ხელმე თავს.

ურბლო ზატარა დამიანი მკრთლად ანათებდა გამეფებულ კამოდს და ზედა რიგზე დალაგებულს სხვადანხვა წვრილ ავეჯულთბას, აიფ ფანისა ფარდებს ფანჯარასზე, რამდენიმე სკამს, კრძელსა და ვიწრო ტახტს, რომელსედაც ელვაცა ხელთ ნაქარკი მუთაქაბადიშები, და დიდს რკინის რუსულ სწოლს. სადაც მადამ ქვესსაკებისა და მრავალ ბადიშებში მიწოლიდყოფა, თბილად შადში გახეველი, კასთხეკარი ემწვლი ქალი.

ოთახში გამეფებულ სინუშეს ადღევდა სკედის მიმდებრული დამადრებელი ერთგვარა ხმა კედლის საათისა და სწორტუნიკ კატისა, რომელიც ფეხის ძირში მოკურტულიყო და თბილად ეძინა.

კარი სიფრთხილით გაიღო და ოთახში შემოვიდა გიორგი. უდროოდ კვლადრებული და წელში ოდნავ-მოსრდი, სუსტი, დაბალი ტანის კაცი, და თითქმის მხიარულის კილოთი ცოლს მიუბრუნდა, რომელმაც თავი აიღო და შეძინებულის თვლით შეხედა.

— დაივით და დაწვიოთ! ახარერი არა ისმის რა, მე ჟერ არ დავიძინებ, დაწვიოთ.

ემწვლი ქალი საწოლზე შეიმშუშნა და თავი წამოჭყო. ცოლმა გასლა ტახტზე ღოგინი, თავშილი მოსისხ და ისევ ფეხს მიუჭდა.

— იმედი კი გაქვს, გიორგი, რომ ვასილს ან დაიჭერენ? — საიღუმლო კილოთი ჰეითხს ქმარს, მკრამ ზასუხი ვერ მიიღო. გიორგის მუხლებზე დაწვეო იდაყვები, თავი ჩაქქინდარა და უაღიონსა სწევდა.

ცოლმა თავისთვის განაგრძო:

— ღმერთო, ღმერთო, რადის მორჩება ევლავური, რომ ერთი თავისუფლად ამოვიხურეთქ! ამ ჩემი ცოდვით სავსეს ვეუბნებოდი, ფრთხილად მითქვინდი, შეილო, მახეში არ გაება მეთქი, მკრამ რომ ვერაფერი შევასმინე! ე რადცა წითელი რაზმი გამოიგონა, მამინათვე არ მომწინდა ეს საქმე. ამბობენ, წითელ რაზმელებს ვეკლავზე მეტად სდევნიანო. რადა შეშველება, რომ დაიჭირან! სად გადავარდა? ვინ იცის, იქ კი არ მიაგნებენ? ეეჰ! — ამოთხარა და ჩაჩუმიდა.

— შეიძლება მოვიდნენ აქ და ვასილი იკითხონ, — ცოტა სინუშის შემდეგ სთქვა თავუღებლივ გიორგიმ. — ან შეკვიშინდეთ, უთხართ ეს ერთი თვალი, ქალაქს წავიდა ადაგის საშობეულად და ჟერაც არ დაბრუნებულათქო. გკისინ? — მიუბრუნდა ჟერ ცოლსა და მერე ქალს, — ეს ერთი თვალი წასუღათქო!

ცოლმა თავი დააქწია და ორივენი გაჩუმიდნენ. ზატარა ხანს უკან ცოლს ძილი მოერია, ადგა და ისე გახურდელი ქვეშაგებზე მიწვია.

გიორგი კი აჯდა ისევ ისე გახინდრეულად, ვალოთის აბოლებდა და მწარე ფიქრებისთვის მიეცა თავი.

მის თვალ-წინ გაიარეს ერთ-ერთმინეთზე გადაბეულმა სურათებმა წარსულის ცხოვრებიდან: ევლას მათ სარჩულად ელო სიცივე, შიშშიდი, დამცირება, ტარჯვა, ლუკმა-ზურისთვის უსამოვნო, ადამიანურ დინების დამამცირებელი ბრძოლა. ახსოვს ბავშვობა ღარბი კლავურ ოჯახში, როდესაც ის ფეხშიშველად ტალახსა და სიცივეში ადრბდად სიფრთხილს უსწორ-მსწორა გზებზე ხან ბავშვობის სათამაშოდ, ხან დედის ან მამის დაჯვებით. ნახევრად გუჭის კაბლომა, მუღმივი ჩაკვრან-დამცირება, ბუდისა და სიცოცხლის უგამოფილობა, გატარჯულია, გაძაღებელი ცხოვრება. შემდეგ „სადაღ-თობას...“

სადაღთობის შემდეგ ის შედის სამსახურში რკინის გზაზე ჟერ შეისრედ, შემდეგ კანდუქტორად საქონლის მატარებლებზე. ბეგრი დამეები ახსოვს გიორგის, ცოვი, ტარჯვის დამეები...

ზირველ ხანებში ის დროს მხიარულად ატარებდა დუღევრად, როგორც მრავალი მისი ამხანაგი, მკრამ ერთ დღეობასზე ნახსკითხი, დამაზი გაიანე, მოეწონა, შეუეგვრდა და ერთს მიშვიანერ დღეს ჟგარეც დაიწერა. მას შემდეგ მისი ცხოვრება სრულად შეიცვალა: როგორც კი სამსახურიდან კანთავისუფლებოდა, მამინეგ საქმიანოდ წამსვლელ ამხანაგებს გამოემშვიდობებოდა და შინისკენ გაეშურებოდა, სადაც გემრიელი დუგმა, თბილი სწოლი და დამაზი ცოლის ადრისი მოელოდა.

ოდნა გუბერნი მატარა ხირი და გასტერებული დიდი თვალბი, რომელშიაც უზომო შიში და თავდავიწყება იხატებოდა, საოცრებოდ ხდებოდა უმარად ქაღს. გუბნი მძლავრად აუღრუდიოდა და მამას მისჩერებოდა, მისგან ელოდა ხსნას და შეკლას.

ძირს რაღაცამ იტყვა, გადავარდა, კიბეზე კაისმა ფეხების ხარტეი-ხერტი და კონდასების კაკუნი; ბეგრნი იყენენ, ხმაშაღდა და მარკობდნენ. იგინებოდნენ, იმუქებოდნენ. სახარელი ეთეინი ითქ...

აგერ ამოვიდნენ... გიორგი გატრიალდა და კარებში გასვლა დაახინა. მკრამ გუბნი თაყის კონდახი დონივრად მოხვდა და კარებშივე ჩაიკრდა.

წაქვეული გიორგი კადმოქელა, კადმაბიჯა რამდენიმე შეიარაღებულმა კაცმა. ოთახი გაიკისო. უგელაფერი აირია. ვიდაცამ ფეხს წამოჭკრა ფეხი, ფეხი გადავარდა; „ტრუბები“ ჩამოვინდა და ოტაკზე ჩხრიალი მოიღო. არუისა და ღვინის სუნი დატრიალდა... ოთახში ამოძრავდნენ ფათახის დიდი ქუდები და მხეცური სახეები...

ტყეა-ქუხილმა, ქარიშხალმა, წვიმამ არემარეს თავხარი დასცა და გაღარა. სდუმს უოველივე, ფოთოლი ხეზე არ იმძრევა, გაშრა. გაშედა ბუნება, ადამიანს, უოველ სულმდგმულს გონება ვერ მოეკრეფა, — გაურეხულა და შეორედ განიდას, რც უკვე ერთხელ განიცადა.

შორს, სიდაც შესამედ ითვლა მამალმა. დამის სიბნელეს ნათელი შორია და თანდათან იმარჯვებდა. ოთახში ბნელდა, უგელაფერი კანინდებუაიო.

აგერ შეორე ოთახში ვიდაც შეინძრა, რაღაც წამოჭკრა ფეხი, შესდგა, შემდეგ ფარფარით კარებს მიადგა, შემადო და გაჩერდა. გაკრულმა სმინკამ შერთაღად განათა სახარელი სახე გიორგისა. დასველებული თმა შუბლზე ჩამოშლდა, ღოფაზე შავი ზოლი ჩამოსდგვდა. ხელი უკანკალდა. სმინკა დაიწვა და ჩაქრა.

სიბნელეში წასდგა წინ ნაბიჯი. კიდე რაღაც წამოჭკრა ფეხი და წაბორძიკა. ფეხ-ქვეშ შუშის ნატქის წკრიალი მოისმა გაჭკრა შეორედ და... სმინკა მსწრაფლ ჩაქრა სიხუმეში გაისმა სახარელი არა ადამიანური ჟგირილი. ტანტზე რაღაც მძიმედ დაეცა და კვლავ სიხუმე გამოეფა.

გარედ ინათლა. სარკმლიდან შემოჭრილმა შუქმა ოთახში გამეფებული წვედობი კაცთაგა. გიორგი მინგრეულ-მინგრეულ, დაღწილ ავეჯულობას უურადლებას არ აქცევდა; ის გიჟური თვალბით ჩასტყეოდა ტანტზე განათხულს, ნახევრად შიშველს ქალიშვილს, რომელსაც სახეს და სხეულზე სიდრცლდის ნიშნები არ ეტუობოდა და დაფხაჭნილს, დასისხლიანებულს გულზე ნახად ხელს უსვამდა.

უფურება და არა სჯეროდა, უსახარლესი სახასავი ადარ იქნება დედამიწაზე! ადამიანის გონებას ძალა არა აქვს, მისწვდეს, ჩაუკვირდეს, ახსნას ეს გრძნობა!

მამას უნდოდა ევიინა, შეკლა ეთხოვნა, უნდოდა ეკვნესა, თავში იტყვა, მიწა ხელბით დაეპოტნა, მაგრამ უტნაურმა ძალამ დაიმონავა მისი არსება და უგელა გრძნობა დაუხუნება, ძალა დაუკარგა.

ბუნდად გრძნობდა, რომ ცხოვრება მისი დაირღვა, დაიწვა, ადარ აქვს მიზანი, ადარ აქვს სურვილი ცხოვრებისა.

ეზოში ხმაურობა ასტუდა. ხადხი მიწობდა, ფცურობდა, ჭვიროდა, რაღაცას აკეთებდა, ვიდაც კიბეზე კამობოდა, მაგრამ გიორგის არა ესმოდა რა.

შოლდელ მამან, რადესაც კარები გაიღო და მეზობლები დაინახა, შეკრთა, ხეზე მსწრაფლ წამოვარდა და ტანტს აეფარა

— ჩაქრა, თავს უშველეთ! სახლს ნებლი უბიდაქრანს ტაქნი რეხულხართ! ჩაქრა, ჩაქრა!..

თითქოს გიორგის ეს სიტყვები არ სმენიაო, ერთს ალაგს ტარტმანობდა, მეზობლებს შეშინებულის თვალბით შესტყეოდა და ცდილობდა ტანტს გადაჭყარებოდა.

საბრალო ერთს და ჭვიქობდა: მეზობლებს არ დაეხანათ მისი გულშეწახებული, გაუმატიურებული ქაღო...

სვ. ყიფიანი.

რედაქტორი ფ. გოგინაიშვილი

გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.

ივერია

1906 წელს

5 მარტიდან გამოდის ყოველკვირულ გაზეთად, ზომით ერთიდან ორ თაბახამდის.

ფასი გაზეთისა წლის დამლევიამდის ტფილისსა და ტფილისს გარედ გაზეთით 3 მან., 5 თვით — 2 მან.

„ივერიის“ შარშანდელ ხელის მომწერთ, რომელთაც ხელმოსაწერი ფული სრულად ჰქონდათ შემოტანილი, დაურიგდებათ დაკლებული პრემიები №№ 8—11, რომლებიც უკვე დაბეჭდილია, ხოლო დანარჩენ მე-12 ნომრის მაგიერ გაეგზავნებათ ყოველკვირული „ივერია“ ერთი თვის განმავლობაში.

ხელის მოწერა მიიღება „ივერიის“ რედაქციაში, ფრეილინის ქუჩაზე, № 5.

საფოსტო ადრესი: Тифлисъ, Редакция газ. „ИВЕРІА“.

საქმასწავილო ქურხალი

ნ ა კ ა დ უ ლ ი

სურათებით

წელიწადი მეორე.

ხელის მოწერა მიიღება რედაქციაში, წ.-კ.გ. საზოგადოების კანცელარიაში და მარია დემურის ბინაზე, ალექსანდრეს ქუჩა, № 5. რედაქცია იმყოფება გოლოვინის პროპეტზე, ზუბოლაშვილის სახლში, № 8.

ყოველდღიური გაზეთი „ივერიის“ უსრცხელი

სურათთაგანის დამატებით

პირველ აპრილიდან წლის დამლევიამდის

ღირს 4 მან. და 50 კაპ.